

ΟΔΗΓΟΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ

ΛΑΤΙΝΙΚΑ
(Τάξη: Γ')

ΓΕΝΙΚΟ
ΛΥΚΕΙΟ



Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο



ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης



ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

2015

ΕΙΔΙΚΟΙ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΕΣ

Βαϊόπουλος Βάιος, Αν. Καθηγητής Ιόνιου Πανεπιστημίου (Συντονιστής)

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ:

Βρακάς Παναγιώτης, Εκπαιδευτικός Ιδιωτικού Τομέα ΠΕ02

Ρηγάτου Κωνσταντίνα, Εκπαιδευτικός Δημόσιου Τομέα ΠΕ02

**ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ
ΕΠΟΠΤΕΙΑΣ:**

Τσιώλη Μαγδαλινή, Εκπαιδευτικός Δημόσιου Τομέα ΠΕ02

ΕΚΠΟΝΗΣΗΣ:

Πετράκη Οδηγήτρια, Εκπαιδευτικός Δημόσιου τομέα ΠΕ02

Κουγιουμτζής Γεώργιος, Εκπαιδευτικός Δημόσιου τομέα ΠΕ02

**«ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ (Σχολείο 21ου αιώνα) – Νέο Πρόγραμμα Σπουδών»
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ «ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ»**

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ
Σωτήριος Γκλαβάς
Πρόεδρος του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Υπεύθυνη Πράξης
Γεωργία Φέρμελη
Σύμβουλος Α΄ Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής



Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο



**ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ**
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ**

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης



ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Το παρόν συγχρηματοδοτήθηκε από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και εθνικούς πόρους στο πλαίσιο της πράξης «**ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ (Σχολείο 21ου αιώνα) – Νέο Πρόγραμμα Σπουδών**» του Επιχειρησιακού Προγράμματος «**Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση**»

Λατινικά
Γ΄ τάξη

ΤΟ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Σύμφωνα με τον νόμο 4186/2013 το «Γενικό Λύκειο» αποτελεί εκπαιδευτική μονάδα δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης παροχής γενικής παιδείας αλλά και βαθμιαίας εμβάθυνσης και εξειδίκευσης σε επιμέρους γνωστικά αντικείμενα, όπως είναι τα Λατινικά. Πρωταρχικός σκοπός της διδασκαλίας είναι, επομένως, η ισόρροπη γνωστική, συναισθηματική, πνευματική και σωματική ανάπτυξη των μαθητών, καθώς και η προαγωγή της κριτικής σκέψης, της πρωτοβουλίας και της δημιουργικότητάς τους.

Ειδικότερα για τα Λατινικά, που είναι μάθημα κατεύθυνσης στο πεδίο των Ανθρωπιστικών και Νομικών Σπουδών, στόχος είναι η συνειδητοποίηση από τους μαθητές της πολιτισμικής τους κληρονομιάς, μέσω της επαφής τους με το ρωμαϊκό σκέλος της Αρχαιότητας, το οποίο μαζί με τη βυζαντινή συνέχειά του αποτελεί αναπόσπαστο συστατικό της ελληνικής ιδιοπροσωπίας. Επιδιώκεται η προετοιμασία των νέων για την κοινωνία των Ευρωπαίων πολιτών μέσω της ανάδειξης της λατινικής συνιστώσας, αδιάλειπτα παρούσας στο ευρωπαϊκό γίγνεσθαι. Η διδασκαλία των Λατινικών οφείλει να ανταποκρίνεται στις σύγχρονες συνθήκες. Πρέπει να κατευθύνει τους μαθητές στην αναζήτηση γνώσεων με την αξιοποίηση των νέων ψηφιακών εργαλείων, να ενισχύει τις επικοινωνιακές και συνεργατικές τους δεξιότητες και να καλλιεργεί τον σεβασμό της διαφορετικότητας και της πολιτισμικής ετερότητας στο πλαίσιο μιας πολυπολιτισμικής κοινωνίας.

ΒΑΣΙΚΕΣ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ

Η διδασκαλία των Λατινικών στο Νέο Λύκειο οφείλει να ακολουθεί τις σύγχρονες παιδαγωγικές τάσεις, που δίνουν έμφαση στην ανάπτυξη των δεξιοτήτων των μαθητών μέσω της ενίσχυσης της αυτενέργειας και της εμπλοκής τους σε ομαδοσυνεργατικές δραστηριότητες. Ο ρόλος του καθηγητή επιβάλλεται να πάψει να είναι αυτός του «μεταλαμπαδευτή γνώσεων» και να γίνει ρόλος καθοδηγητή και εμπνευστή στην πορεία αναζήτησης της γνώσης. Στην πορεία αυτή ουσιαστική και απαραίτητη είναι η συνεπικουρία των νέων τεχνολογιών.

Πιο συγκεκριμένα, ο καθηγητής πρέπει να επιδιώκει:

Τη μεγαλύτερη δυνατή εμπλοκή των μαθητών στη διαδικασία της μάθησης, ωθώντας τους στην αναζήτηση της γνώσης, στη βιωματική της προσέγγιση, στην αναζήτηση των προσφορότερων για τον καθένα από αυτούς στρατηγικών μάθησης και στην αυτοαξιολόγηση της εφαρμογής τους.

Την αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών, ηλεκτρονικών υπολογιστών, διαδικτύου, βίντεο, διαδραστικών πινάκων και των σχετικών σε κάθε μάθημα λογισμικών στο πλαίσιο της σχολικής τάξης αλλά και εκτός αυτής. Ιδιαίτερα προτείνεται η αξιοποίηση της διάθεσης των

μαθητών για πλοήγηση στο διαδίκτυο για τον εμπλουτισμό των περικειμενικών στοιχείων κάθε διδακτικής ενότητας: διαδικτυακά λεξικά, βάσεις δεδομένων με πληροφορίες για τον ρωμαϊκό κόσμο, ακόμα και κόμικς... Γενικά, η τεχνολογία πρέπει να αξιοποιηθεί στον μέγιστο βαθμό για να καταστήσει τη διδασκαλία ευχάριστη και ελκυστική. Ο ρόλος του διδάσκοντα σε αυτήν τη διαδικασία επιβάλλεται να είναι αυτός του συντονιστή των δραστηριοτήτων αλλά και του ελεγκτή της ποιότητας των πηγών πληροφόρησης.

Την εναλλακτική αξιοποίηση της ομαδοσυνεργατικής μεθόδου και των ερευνητικών εργασιών (project), όπου ενδείκνυται, ώστε το μάθημα να αποκτήσει ανακαλυπτικό, δημιουργικό και συνεργατικό χαρακτήρα.

Την αξιοποίηση του εικονιστικού υλικού του σχολικού εγχειριδίου αλλά και την αναζήτηση άλλων οπτικών και ακουστικών μέσων για την αξιοποίηση πολυτροπικών κειμένων και την προώθηση διαφορετικών τύπων γραμματισμού.

Την αξιοποίηση των πρότερων γνώσεων και δομών σκέψης των μαθητών, πάνω στις οποίες θα οικοδομηθούν οι νέες. Στη Γ' Λυκείου οι μαθητές διαθέτουν ένα σημαντικό γνωστικό υπόβαθρο τόσο στην αρχαία όσο και στη νέα ελληνική αλλά και σε μία τουλάχιστον σύγχρονη ξένη γλώσσα. Είναι λογικό, λοιπόν, η διδασκαλία των γραμματικών και συντακτικών φαινομένων της Λατινικής να αφορμάται από τις υπάρχουσες γνωστικές δομές, οι οποίες θα διευρύνονται βαθμιαία καθώς θα προστίθενται τα νέα στοιχεία της λατινογνωσίας- ρωμαιογνωσίας.

Την, κατά το δυνατόν, επικοινωνιακή προσέγγιση της γλώσσας, μέσα από τη δημιουργία πραγματικών ή πλαστών περιστάσεων επικοινωνίας, στις οποίες εντασσόμενοι οι μαθητές θα οδηγηθούν στην παραγωγή λόγου, όπως συμβαίνει στη διδασκαλία των ζωντανών γλωσσών.

Την κειμενοκεντρική προσέγγιση των γραμματικών και συντακτικών φαινομένων. Το κείμενο θα αποτελεί το σημείο εκκίνησης, αναφοράς και ολοκλήρωσης της διδακτικής προσέγγισης κάθε νέου γραμματικοσυντακτικού φαινομένου.

Μέσω των παραπάνω μεθοδολογικών προσεγγίσεων επιδιώκεται η καλλιέργεια δεξιοτήτων, όπως:

Δεξιότητα αποτελεσματικής επικοινωνίας και κοινωνικής προσαρμογής.

Δεξιότητα συνεργασίας και επίλυσης προβλήματος.

Δεξιότητα χρήσης πηγών και εργαλείων γνώσης.

Δεξιότητα αυτενέργειας, κριτικής σκέψης, ερευνητικής προσέγγισης της γνώσης.

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ - ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ - ΟΔΗΓΙΕΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

1.ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ

Το μάθημα των λατινικών διδάσκεται στη Γ' τάξη του Γενικού Λυκείου τέσσερις (4) διδακτικές ώρες εβδομαδιαίως σε όλη τη διάρκεια του διδακτικού έτους και η διδακτέα ύλη περιλαμβάνει είσοσι πέντε (25) ενότητες. Προτείνεται η εβδομαδιαία διδασκαλία σε δύο (2) δίωρα, ώστε να αξιοποιείται αποτελεσματικότερα ο χρόνος και να είναι εφικτή η ολοκλήρωση της επεξεργασίας κάθε ενότητας σε μία εβδομάδα. Υπολογίζεται ότι με αυτόν τον τρόπο θα είναι δυνατή η ολοκλήρωση της διδακτέας ύλης σε εκατό (100) διδακτικές ώρες (25 ενότητες × 4 ώρες = 100 ώρες).

2.ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

Κάθε διδακτική ενότητα δομείται βάσει μιας συγκεκριμένης θεματικής (λ.χ. καθημερινή ζωή, διαπροσωπικές σχέσεις, ανατροφή τέκνων, θεάματα, τέχνη και πολιτισμός), ώστε να εξυπηρετείται ο σκοπός της αρχαιογνωσίας μέσω της ανάδειξης πτυχών του ρωμαϊκού πολιτισμού. Παράλληλα, σε κάθε ενότητα και πάντοτε με σημείο αναφοράς το/α κείμενο/α, γίνεται η παρουσίαση των βασικών γραμματικών και συντακτικών φαινομένων καθώς και ενός βασικού λεξιλογίου της Λατινικής. Πιο συγκεκριμένα, κάθε διδακτική ενότητα περιλαμβάνει:

1.Κείμενο/α

α) Λατινικό/α κείμενο/α είτε *κατασκευασμένο/α* ειδικά για τους σκοπούς της παρουσίασης των γραμματικών-συντακτικών φαινομένων της λατινικής (στις αρχικές ενότητες), είτε *διασκευασμένο/α*, είτε *πρωτότυπο/α* (στις τελευταίες ενότητες).

β) *Μεταφρασμένο/α κείμενο/α* με ή χωρίς παράθεση του πρωτοτύπου, που υποστηρίζει τους σκοπούς της αρχαιογνωσίας της εκάστοτε διδακτικής ενότητας.

Το κείμενο ή τα κείμενα, του οποίου/των οποίων η έκταση δεν υπερβαίνει τους δέκα (10)στίχους ανά ενότητα, αποτελούν το σταθερό σημείο αναφοράς στη διδακτική προσέγγιση όλων των επιμέρους θεμάτων (γραμματική, συντακτικό, λεξιλόγιο, στοιχεία πολιτισμού).

2.Τα βασικά στοιχεία της λατινικής γραμματικής και τα βασικά συντακτικά φαινόμενα, όπως αυτά ορίζονται από το Πρόγραμμα Σπουδών του μαθήματος, παρουσιασμένα με τρόπο ελκυστικό και ευσύνοπτο και συνοδευόμενα από δραστηριότητες εφαρμογής - εμπέδωσης - αξιολόγησης.

3.Βασικό λεξιλόγιο της Λατινικής (600 λέξεις περίπου) και στοιχεία ετυμολογίας που αναδεικνύουν τη λειτουργία της Λατινικής ως μητέρας πολλών από τις νεότερες ευρωπαϊκές γλώσσες. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην παρουσίαση με ελκυστικό τρόπο και στη διδακτική αξιοποίηση σε όλες τις φάσεις της διδασκαλίας λέξεων, φράσεων και συντομογραφιών που χρησιμοποιούνται στις σύγχρονες ευρωπαϊκές γλώσσες. Στο τέλος κάθε διδακτικής ενότητας περιλαμβάνονται μία ή δύο τέτοιες φράσεις.

4.Στοιχεία του ρωμαϊκού πολιτισμού (αντιλήψεις, λαϊκές δοξασίες, μυθολογία, καθημερινή ζωή, ιστορικές πληροφορίες, λογοτεχνία κ.ά.) παρουσιάζονται με τη μορφή σύντομων εισαγωγικών σημειωμάτων, παραπομπών ή ερμηνευτικών σχολίων και συνδέονται, όπου είναι εφικτό, με το/α κείμενο/α της ενότητας.

5.Πολυτροπικά κείμενα (εικόνες, κόμικς, σχεδιαγράμματα, πίνακες, φωτογραφίες κ.ά.) διάσπαρτα σε κάθε ενότητα, που πρέπει να αξιοποιούνται κατά τη διδασκαλία ως αφορμές διάδρασης, διασκεδαστικής άσκησης και όξυνσης γενικότερων διανοητικών δεξιοτήτων.

6.Παραπομπές σε αξιόπιστους έντυπους και **ψηφιακούς διδακτικούς πόρους** με έμφαση στη χρήση των Τεχνολογιών της Πληροφορίας και της Επικοινωνίας (Τ.Π.Ε.). Είναι απαραίτητη η μεγαλύτερη δυνατή σύνδεση της διδασκαλίας του μαθήματος με το «ψηφιακό σχολείο», γι'αυτό και ο διδάσκων θα πρέπει να αξιοποιεί τις υπάρχουσες διδακτικές προτάσεις για διαδραστική λειτουργία. Παράλληλα θα πρέπει να ενημερώνεται ο ίδιος και να ωθεί τους μαθητές στην αναζήτηση στο διαδίκτυο τράπεζας ασκήσεων με τις οποίες οι μαθητές ασκούνται στον αυτοέλεγχο και στην εξατομίκευση-αυτοδιαχείριση της μαθησιακής τους πορείας.

3.ΟΔΗΓΙΕΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

Η διδασκαλία των Λατινικών στο Νέο Λύκειο έχει ως γενικούς σκοπούς αφενός τη γνωριμία των μαθητών με τη λατινική γλώσσα και λογοτεχνία καθώς και με τον ρωμαϊκό κόσμο, μέσω της αναζήτησης της γνώσης σε αξιόπιστες ηλεκτρονικές πηγές και της αφομοίωσής της με βιωματικό και δημιουργικό τρόπο, και αφετέρου την ανάδειξη της αξίας και χρησιμότητας του διδακτικού αντικειμένου.

Βάσει των παραπάνω γενικών σκοπών διαμορφώνονται οι επιμέρους διδακτικοί στόχοι, η διαδικασία κατάκτησης των οποίων επιμερίζεται στις 25 ενότητες του διδακτικού εγχειριδίου.

1. Κείμενο/α

Στόχος της διδασκαλίας του/των κειμένου/ων που αποτελούν, όπως έχει ήδη αναφερθεί, το σημείο αναφοράς στη διδακτική προσέγγιση όλων των επιμέρους θεμάτων, είναι τόσο η γλωσσομάθεια όσο και η αρχαιογνωσία-ρωμαιογνωσία. Επιδιώκεται οι μαθητές να αποκτήσουν βασικές γνώσεις για τη λατινική γλώσσα και να έρθουν στοιχειωδώς σε επαφή με το ιστορικό, κοινωνικό, χρονολογικό πλαίσιο της ρωμαϊκής λογοτεχνικής παραγωγής, να γνωρίσουν βασικά λογοτεχνικά είδη/έργα και να εντοπίσουν πιθανές σχέσεις με αντίστοιχα έργα της αρχαίας ελληνικής λογοτεχνίας. Επομένως, σε καμία περίπτωση η διδασκαλία του κειμένου δεν εξαντλείται στη μετάφρασή του στα νέα ελληνικά με μία τυποποιημένη «συνταγογραφημένη» μετάφραση. Αντίθετα, ο διδάσκων οφείλει να ωθεί τους μαθητές στην κατανόηση και στην άσκηση σε εναλλακτικές μορφές απόδοσης του/των κειμένου/ων σε δόκιμο νεοελληνικό λόγο. Στην καθημερινή διδακτική πράξη θα πρέπει να ζητείται η μετάφραση στα νέα ελληνικά όλου ή τμημάτων του κειμένου με παραπάνω από έναν τρόπους. Παράλληλα, θα πρέπει να αναζητείται το θεματικό κέντρο και να αναλύεται το νόημα του κειμένου, ώστε να αναπτύσσεται η κριτική σκέψη. Κατά την επεξεργασία του κειμένου οι μαθητές πρέπει να ενθαρρύνονται αλλά και να κατευθύνονται και να ελέγχονται από τον διδάσκοντα στην ορθή χρήση του διαδικτύου, των ηλεκτρονικών λεξικών και βάσεων δεδομένων. Στην περίπτωση των διασκευασμένων κειμένων ο καθηγητής μπορεί να προτρέψει τους μαθητές, εφόσον και οι ίδιοι είναι πρόθυμοι, να αναζητήσουν το αυθεντικό κείμενο, ώστε να συγκρίνουν, να συζητήσουν και τελικά να έρθουν σε επαφή με τις συνθήκες παραγωγής του πρωτότυπου έργου. Τέλος, η παρουσία περισσότερων του ενός κειμένων σε κάθε ενότητα και η αξιοποίηση της πολυτροπικότητας μέσα από τη χρήση εικόνων, διαγραμμάτων, φωτογραφιών κ.ά. έχουν ως στόχο τη διακειμενική προσέγγιση του διδακτικού αντικειμένου. Ο διδάσκων πρέπει να αναδεικνύει τις σχέσεις που συνδέουν διαφορετικά είδη κειμένων που παρατίθενται παράλληλα με το αρχικό-βασικό κείμενο της ενότητας, κατευθύνοντας έτσι τους μαθητές στη σύνθεση της νέας γνώσης.

2. Η γνώση των βασικών στοιχείων της **λατινικής γραμματικής** και των βασικών **συντακτικών φαινομένων** χωρίς επιμονή σε λεπτομέρειες είναι βασικός στόχος της διδασκαλίας, που επιδιώκεται σταδιακά με αυτονόητη την πορεία από τα απλούστερα στα συνθετότερα φαινόμενα και με συνεχείς αξιολογήσεις του βαθμού επίτευξης των μαθησιακών στόχων, ανατροφοδοτήσεις και επανασχεδιασμούς της πορείας της διδασκαλίας με βάση την πρόοδο και τις ανάγκες των μαθητών.

Πιο συγκεκριμένα, τα γραμματικοσυντακτικά φαινόμενα παρουσιάζονται για πρώτη φορά μέσα στο κείμενο, ακολουθεί η αναλυτική παρουσίαση και επεξεργασία τους μέσα από τις προτεινόμενες στο εγχειρίδιο δραστηριότητες - ασκήσεις και τέλος γίνεται κατανοητή η λειτουργία τους και πάλι μέσα στο κείμενο. Αξιοποιείται στον μέγιστο βαθμό το γνωστικό υπόβαθρο που διαθέτουν οι μαθητές στην αρχαία και νέα ελληνική γλώσσα αλλά και στις

σύγχρονες ευρωπαϊκές γλώσσες που διδάσκονται στο σχολείο, ώστε να αντιλαμβάνονται καλύτερα τα ίδια τα φαινόμενα αλλά και να αναδεικνύεται η σχέση μεταξύ των γλωσσών. Ειδικά στη διδασκαλία των συντακτικών φαινομένων ο καθηγητής πρέπει να αξιοποιεί τη νοηματική κατανόηση του κειμένου για να αναδείξει το ρόλο του δράστη (υποκείμενο), της ενέργειας (ρήμα), των προσδιορισμών κ.τ.λ. Οι εννοιολογικοί χάρτες, τα σχήματα και τα χρώματα που εποπτικοποιούν τη διδασκαλία των φαινομένων κρίνεται σκόπιμο να αξιοποιούνται. Τέλος, οι ίδιοι οι μαθητές πρέπει να εμπλέκονται στη διδακτική διαδικασία συντάσσοντας, για παράδειγμα, οι ίδιοι πίνακες συντακτικών φαινομένων, στοιχείων της γραμματικής και του λεξιλογίου.

3. Η πρόσκτηση ενός βασικού **λεξιλογίου** της λατινικής γλώσσας και η άσκηση στην κατανόηση του λατινικού λόγου επιδιώκεται ως στόχος μέσω, κυρίως, του κατάλληλου γλωσσικού υπομνηματισμού. Εκτός από τον λεξιλογικό πίνακα, ο οποίος περιέχει την ερμηνεία των άγνωστων λέξεων και στον οποίο ανατρέχουν οι μαθητές στην προσπάθειά τους να προσεγγίσουν το νόημα του κειμένου, ο καθηγητής διευκολύνει την εξομάλυνση των δυσνόητων σημείων του/των κειμένου/ων κυρίως μέσω της αξιοποίησης παραδειγμάτων χρήσης των νέων λέξεων σε κατάλληλα διαμορφωμένα γλωσσικά περιβάλλοντα. Επίσης, μέσω της ετυμολογίας ο καθηγητής πρέπει να αναδείξει τις συγγένειες και τις διαφοροποιήσεις της αρχαίας ελληνικής και των σύγχρονων ρωμανικών γλωσσών και μέσω των λέξεων, φράσεων, συντομογραφιών της λατινικής που χρησιμοποιούνται στις σύγχρονες γλώσσες να αναδείξει τη χρησιμότητα της εκμάθησης μιας κλασικής γλώσσας. Σκόπιμη, τέλος, θεωρείται η ενθάρρυνση των μαθητών να αναζητούν στο διαδίκτυο έγκυρα λεξικά, που θα τους διευκολύνουν όχι μόνο στη διάρκεια της σχολικής τους ζωής αλλά και αργότερα στην εκτός σχολείου ζωή τους.

4. Η επαφή με στοιχεία του **ρωμαϊκού πολιτισμού** επιδιώκεται μέσα από τα κείμενα, τα εισαγωγικά και ερμηνευτικά σχόλια που τα συνοδεύουν, τα πολυτροπικά κείμενα που πλαισιώνουν τις διδακτικές ενότητες και, κυρίως, μέσω προαιρετικών project που εμπλέκουν τους μαθητές σε δημιουργικές ομαδικές δραστηριότητες. Εδώ ο ρόλος του διαδικτύου είναι καθοριστικός και επιβάλλεται να αξιοποιούνται οι δυνατότητες που παρέχουν οι ψηφιακοί διδακτικοί πόροι. Για παράδειγμα, ο καθηγητής μπορεί να ζητήσει από τους μαθητές να αναζητήσουν το θέμα που παρουσιάζει μία διδακτική ενότητα και σε άλλες πηγές ή σε αρχαιολογικά ευρήματα και πορίσματα ερευνών. Ακόμα, μπορεί να ζητήσει τη σύνθεση σεναρίων σχετικών με μυθικά επεισόδια ή τον εντοπισμό του «ίχνους» του ρωμαϊκού πολιτισμού στη σημερινή Ελλάδα ή Ρώμη (π.χ. αρχαίες οδοί σε Ελλάδα και Ιταλία) κ.ά. Εξυπακούεται ότι ο ρόλος του καθηγητή και σε αυτές τις δραστηριότητες είναι καθοριστικός για την ποιότητα του προϊόντος της μαθητικής εργασίας, αφού οφείλει να καθοδηγεί τους μαθητές και παράλληλα να ελέγχει την εγκυρότητα των χρησιμοποιούμενων πηγών.

5. Γενικά, κάθε μορφή ενεργού εμπλοκής των μαθητών στη διδακτική-μαθησιακή διαδικασία θα πρέπει να ενθαρρύνεται και να επιβραβεύεται. Ο διδάσκων δεν πρέπει να ξεχνά ότι βασικός σκοπός της όλης εκπαιδευτικής διαδικασίας είναι η ανάπτυξη της αυτενέργειας, της δημιουργικότητας και της πρωτοτυπίας. Επομένως, πέρα από το αυτονόητο κριτήριο της παιδαγωγικής καταλληλότητας και επιστημονικής εγκυρότητας, που επιβάλλεται να διέπει όλες τις διδακτικές του ενέργειες, η επίτευξη των στόχων της διδασκαλίας εναπόκειται και στις δικές του προσωπικές επιλογές και πρωτοβουλίες.

Ενδεικτικό διδακτικό σενάριο

Το προτεινόμενο διδακτικό σενάριο βασίζεται σε κείμενο του εν χρήσει διδακτικού εγχειριδίου της Γ' Λυκείου, το οποίο πρόκειται να αντικατασταθεί, και συγκεκριμένα στο μάθημα ΧΛ (Ακλόνητη αποφασιστικότητα μπροστά στις απειλές του δικτάτορα). Ως εκ τούτου, η παρουσία του στον Οδηγό για τον Εκπαιδευτικό αποσκοπεί όχι τόσο στην αξιοποίησή του από τον διδάσκοντα ως έχει, αλλά κυρίως στην αποσαφήνιση, μέσω ενός ενδεικτικού παραδείγματος, του φιλοσοφικού πλαισίου και των μεθοδολογικών προσεγγίσεων που προτείνονται στο Α' μέρος του Οδηγού.

Sulla, occupata urbe, senatum armatus coegerat ut C. Marius quam celerrime hostis iudicaretur. Cuius voluntati nemo obviam ire audebat; solus Quintus Mucius Scaevola augur de hac re interrogatus sententiam dicere noluit. Quin etiam cum Sulla minitans ei instaret, dixit is Sullae: "Licet mihi ostendas agmina militum, quibus curiam circumsedisti; licet mortem miniteris, nunquam tamen ego hostem iudicabo Marium. Etsi senex et corpore infirmo sum, semper tamen meminero urbem Romam et Italiam a Mario conservatam esse.

Τίτλος σεναρίου:

« Sulla vs Scaevola »

Γενικός Σκοπός του σεναρίου:

Το σενάριο έχει ως γενικό σκοπό α) την ανάπτυξη της λατινογνωσίας των μαθητών μέσα από ομαδικές και ανακαλυπτικές δραστηριότητες, β) την κριτική προσέγγιση ενός σύντομου λατινικού κειμένου, γ) την ενεργοποίηση της κριτικής σκέψης των μαθητών σχετικά με το πολίτευμα και το ρόλο των ηγετών και δ) την καλλιέργεια της κοινωνικοπολιτικής τους συνείδησης με αφορμή ένα επεισόδιο μιας ταραγμένης περιόδου της ρωμαϊκής ιστορίας.

Επιμέρους στόχοι του σεναρίου:

Στο παρακάτω σενάριο υιοθετείται η ταξινόμια διδακτικών στόχων του μοντέλου του ρόμβου (Κουτσογιάννης, 2012):

Γνώσεις για τον κόσμο (στάσεις, αξίες, πρότυπα)

- Να αποκτήσουν οι μαθητές γνώσεις για τον ρωμαϊκό κόσμο και συγκεκριμένα για την περίοδο των τελευταίων δεκαετιών της ρωμαϊκής δημοκρατίας. Να δουν ένα παράδειγμα

κατάχρησης εξουσίας αλλά και αντίστασης στην αυθαιρεσία μέσα από ένα στιγμιότυπο από την περίοδο της διακυβέρνησης της Ρώμης από τον Σύλλα και συγκεκριμένα τη σύγκρουσή του με τον Μάριο, στην οποία πήρε θέση υπέρ του δεύτερου ο Συγκλητικός Κόιντος Μούκιος Σκαιόλας.

- Να εντοπίσουν μέσα από τις δραστηριότητες τις συντακτικής ανάλυσης και νοηματικής προσέγγισης του κειμένου παραμέτρους της ενεργού κοινωνικοπολιτικής συνείδησης που ρυθμίζουν τη συμπεριφορά των ανθρώπων διαχρονικά.
- Να διαμορφώσουν, μέσα από την κριτική επεξεργασία και στοχαστική εμβάθυνση, την ανταλλαγή απόψεων και την αναζήτηση στοιχείων που διαμορφώνουν το ιστορικό πλαίσιο του επεισοδίου, τη στάση τους απέναντι σε φαινόμενα της πολιτικής ζωής, όπως είναι η κατάχρηση της εξουσίας.

Γραμματισμοί (διαθεματικότητα, κριτικός γραμματισμός)

- Να προσεγγίσουν το ιστορικό γεγονός με τρόπο ενεργητικό, να αναζητήσουν ιστορικές πληροφορίες στο διαδίκτυο (διαθεματικότητα-ψηφιακός γραμματισμός), να παραγάγουν λόγο για θέματα της πολιτικής ζωής, να επεξεργαστούν κριτικά το κείμενο (κριτικός γραμματισμός) και να ασκηθούν στην απόδοσή του σε δόκιμο νεοελληνικό λόγο.
- Να εργαστούν ομαδικά, να επεξεργαστούν αλλά και να παραγάγουν διαφορετικά είδη κειμένων, να ανακαλύψουν την ετυμολογική συγγένεια σύγχρονων ευρωπαϊκών γλωσσών μέσα από τις διαδικασίες της μελέτης, της πλοήγησης στο διαδίκτυο και της καλλιέργειας δεξιοτήτων αναφορικά με τη χρήση των Τ.Π.Ε.
- Να ανακαλέσουν πρότερες γνώσεις από διαφορετικά γνωστικά αντικείμενα (αρχαία και νέα ελληνικά, ιστορία, ξένες γλώσσες...) πάνω στις οποίες θα οικοδομήσουν τις νέες και να διευρύνουν τη λατινογνωσία τους με τρόπο επικοινωνιακό και βιωματικό, μέσα από κατάλληλα διαμορφωμένες ασκήσεις-δραστηριότητες.

Γνώσεις για τη λατινική γλώσσα

- Να διδαχθούν τη λειτουργία και τον τρόπο εισαγωγής και εκφοράς των εναντιωματικών και παραχωρητικών προτάσεων της Λατινικής. Παράλληλα, να εμπλουτίσουν το βασικό τους λεξιλόγιο στη λατινική γλώσσα και να συνειδητοποιήσουν την ετυμολογική συγγένεια «οικογενειών» λέξεων. Να γνωρίσουν και να εντάξουν σε κατάλληλες επικοινωνιακές περιστάσεις λατινικές φράσεις που χρησιμοποιούνται στις σύγχρονες γλώσσες (λειτουργικός γραμματισμός), όπως και να επαναλάβουν –εμπεδώσουν στοιχεία της γραμματικής που έχουν διδαχθεί σε προηγούμενες ενότητες.

Διδακτικές πρακτικές

- Να ασκηθούν οι μαθητές στην ανάπτυξη ομαδοσυνεργατικής συμπεριφοράς μέσα από την ομαδική διερεύνηση και την παραγωγή ομαδικών «παραδοτέων».
- Να αναπτύξουν πρωτοβουλίες, να αναλάβουν δραστηριότητες που θα επιλέγουν οι ίδιοι με βάση τα ενδιαφέροντά τους, συνδιαμορφώνοντας από κοινού με τον διδάσκοντα την διδακτική-μαθησιακή τους πορεία. Εν ολίγοις, επιδιώκεται οι μαθητές να λειτουργήσουν ως ενεργά, ερευνητικά, αλλά και κριτικά υποκείμενα της μάθησης.

Γνωστικά προαπαιτούμενα:

Οι μαθητές έχουν ήδη κατακτήσει ένα βασικό λεξιλόγιο στα Λατινικά, έχουν διδαχθεί βασικά στοιχεία γραμματικής (ονοματικό και ρηματικό μέρος της πρότασης), τις βασικές συντακτικές δομές και τα είδη των δευτερευουσών προτάσεων. Επομένως, είναι εξοικειωμένοι με την αντίστοιχη ορολογία και μπορούν σχετικά σύντομα να ανακαλέσουν

τη σχετική θεωρία, να επιχειρήσουν την εφαρμογή της υπάρχουσας γνώσης στο νέο κείμενο και να προχωρήσουν στις νέες γνώσεις, οι οποίες για τη συγκεκριμένη διδακτική ενότητα εντοπίζονται κυρίως στο επίπεδο της ρωμαιογνωσίας - αρχαιογνωσίας, του λεξιλογίου και της λειτουργίας των δευτερευουσών προτάσεων στον λόγο.

Απαιτούμενη υλικοτεχνική υποδομή:

Το σενάριο υλοποιείται ιδανικά στο εργαστήριο πληροφορικής του σχολείου ή σε αίθουσα όπου οι μαθητές έχουν πρόσβαση στο διαδίκτυο ατομικά ή κατά ομάδες των 3-4. Εναλλακτικά, σε περίπτωση που τα παραπάνω δεν είναι εφικτά, προτείνεται η προβολή στην αίθουσα ή η διανομή σε φωτοτυπία του σχετικού υλικού (άρθρο, υλικό ιστοσελίδων) και των φύλλων εργασίας προκειμένου να συμπληρωθούν κατ'οίκον, ατομικά ή ομαδικά.

Υποστηρικτικό/εκπαιδευτικό υλικό:

- Ιστοσελίδα του Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας (Ψηφίδες για την ελληνική γλώσσα) www.greek-language.gr
- Παπαγγελής, Θ.(2005) *Η Ρώμη και ο κόσμος της*, Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών - Ίδρυμα Μανώλη Τριανταφυλλίδη.
- Βικιπαίδεια el.wikipedia.org
- «Λεύκιος Κορνήλιος Σύλλας 138-78 π.Χ., Καταλύοντας τη Δημοκρατία», άρθρο της Ιωάννας Ζούλα στην εφημερίδα *Το Βήμα* <http://www.tovima.gr/relatedarticles/article/?aid=156518>. 18/01/2004 Ανάκτηση 08/01/2015
- Lewis- Short, Latin dictionary www.perseus.tufts.edu

Εκτιμώμενη διάρκεια:

Το σενάριο θα ολοκληρωθεί σε τέσσερις (4) διδακτικές ώρες, όπως προβλέπεται από την κατανομή των διδακτικών ωρών ανά διδακτική ενότητα στο Π.Σ.

Διδακτική πορεία

1^η διδακτική ώρα:

Αφόρμηση: Ο διδάσκων ζητά από τους μαθητές να μιλήσουν για τη ρωμαϊκή *res publica* και τις διαφορές της από το πολίτευμα της δημοκρατίας στην αρχαιότητα (το θέμα οι μαθητές το έχουν προσεγγίσει πολλές φορές ήδη από τη γυμνασιακή τους εκπαίδευση και βέβαια στο Λύκειο μέσα από τα μαθήματα της νεοελληνικής γλώσσας ή λογοτεχνίας) ή ορθά πολιτεύματα και τις παρεκκλίσεις τους (σύνδεση με τον Αριστοτέλη και τον Πλάτωνα). Η συζήτηση καταλήγει στις περιπτώσεις κατάλυσης της δημοκρατίας από τυράννους-δικτάτορες και στη διαπίστωση ότι το φαινόμενο είναι διαχρονικό και οι μέθοδοι των τυράννων κοινές. Ακολουθώντας, οι μαθητές επισκέπτονται την ηλεκτρονική έκδοση της εφημερίδας *Το Βήμα* όπου διαβάζουν το άρθρο «Λεύκιος Κορνήλιος Σύλλας 138-78 π.Χ., Καταλύοντας τη Δημοκρατία» (10 λεπτά). Στο σημείο αυτό δίνεται η ευκαιρία στον διδάσκοντα να διευκρινίσει και να διακρίνει το περιεχόμενο των εννοιών *res publica* – δημοκρατία, *dictator* – δικτάτορας – τύραννος.

Παρουσίαση του νέου:

Α' φάση: Ο διδάσκων, αφού διαβάσει αργά το λατινικό κείμενο του σχολικού εγχειριδίου τονίζοντας τα ονόματα των πρωταγωνιστών του ιστορικού επεισοδίου, ζητά από τους μαθητές να εντοπίσουν ποια είναι τα πρόσωπα που εμπλέκονται και να τα συνδέσουν με τα πρόσωπα που αναφέρονται στο άρθρο. Οι μαθητές εντοπίζουν τον Σύλλα και τον Μάριο, ενώ μέσα από τις αντίστοιχες πληροφορίες

του άρθρου καταλαβαίνουν ότι η σχέση των δύο ανδρών ήταν εχθρικές. Ο διδάσκων γράφει στη μέση του πίνακα **vs** και εκατέρωθεν τα ονόματα των δύο ανδρών. Από κάτω ξαναγράφει το όνομα του Σύλλα και απέναντι το όνομα του Σκαϊόλα και αφήνει κενό το μεταξύ τους διάστημα, το οποίο οι μαθητές θα συμπληρώσουν με **vs**, όταν προχωρήσουν στην «αποκωδικοποίηση» του νοήματος του κειμένου. Οι μαθητές θα μπορούσαν επίσης να ανατρέξουν στο βιβλίο της Ιστορίας Α΄ Λυκείου, για να θυμηθούν τα γεγονότα της εποχής. (ηλ.έκ:<http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-A102/45/332,1347/>)

Β' φάση: Ο διδάσκων προχωρά στην ανάλυση του κειμένου ανά περίοδο λόγου. Ζητά από τους μαθητές να εντοπίσουν τα ρήματα - ενέργειες που συνδέονται με καθέναν από τους πρωταγωνιστές της ιστορίας και τα καταγράφει στον πίνακα γύρω από τα αντίστοιχα ονόματα. Κατευθύνει τους μαθητές πρώτα στα ρήματα των κύριων προτάσεων και τους ζητά να συμβουλευτούν τα ερμηνευτικά σχόλια, ώστε σιγά σιγά να ανακαλύπτουν τη διάσταση - αντίθεση των δύο ανδρών. Οι μαθητές τώρα συμπληρώνουν τη μεταξύ του Sulla και του Scaevola σχέση με **vs**, σχολιάζοντας την ίδια τη λατινική λέξη *versus*, η οποία χρησιμοποιείται ευρύτατα, ενώ μάλιστα ανήκει σε αρχαϊκή φάση της Λατινικής. Ο διδάσκων ρωτά τους μαθητές με ποιο είδος προτάσεων δηλώνεται στα αρχαία και νέα ελληνικά η αντίθεση - παραχώρηση κι έτσι περνά στη λειτουργία των εναντιωματικών/ παραχωρητικών προτάσεων που οι μαθητές εντοπίζουν στο κείμενο με τη βοήθειά του. Μέχρι αυτό το στάδιο ο διδάσκων δεν επιμένει στη λεπτομερή συντακτική ανάλυση όλων των όρων της πρότασης, αλλά στις λογικές σχέσεις που συνδέουν τις πράξεις και τα λόγια των πρωταγωνιστών, που είναι, βεβαίως, σχέσεις αντίθεσης- εναντίωσης. Εξομαλύνει μόνο τα πολύ δύσκολα σημεία, που θεωρεί ότι οι μαθητές του δεν θα μπορέσουν μόνοι τους να εξομαλύνουν. Παράλληλα, επιμένει στην ανάδειξη των τοπικών και χρονικών αναφορών με τις οποίες πλαισιώνει τις καταγραφές στον πίνακα γύρω από τα ονόματα του Sulla και του Scaevola. Έτσι, στο τέλος της πρώτης διδακτικής ώρας στον πίνακα έχει σιγά σιγά σχεδιαστεί ένας εννοιολογικός χάρτης που περιέχει τα πρόσωπα, τη μεταξύ τους σχέση, τις ενέργειες στις οποίες προβαίνουν και το χώρο-χρόνο της δράσης.

Για το σπίτι ο διδάσκων παραπέμπει τους μαθητές σε γραμματικές ασκήσεις που ανακαλούν κεκτημένες γνώσεις, αφού πρώτα εξηγήσει τι ζητείται σε καθεμιά και απαντηθεί η πρώτη περίπτωση από κάθε τύπο άσκησης μέσα στην τάξη ή σε κάποιες από τις ασκήσεις ρωμαιογνωσίας που προτείνονται στο σχολικό εγχειρίδιο.

Επιπλέον, μπορεί να αναθέσει σε ομάδες μαθητών να αναζητήσουν πληροφορίες στο διαδίκτυο για τα χαρακτηριστικά της εποχής στην οποία αναφέρεται το κείμενο, να φτιάξουν το «πορτρέτο» των πρωταγωνιστών της ιστορίας, να αναζητήσουν παράλληλα κείμενα, να διακρίνουν την εξέλιξη στο περιεχόμενο της έννοιας *dictator* και να τη διαχωρίσουν από την έννοια του τυράννου κ.τ.λ.

2^η διδακτική ώρα:

Απόδοση του κειμένου στα νέα ελληνικά-λεξιλόγιο:

Α' φάση: Η τάξη ελέγχει τις ασκήσεις που είχαν δοθεί ως εργασία για το σπίτι. Προτείνεται ανά θρανίο οι μαθητές να κάνουν αλληλοδιόρθωση και να ακολουθήσει η τελική επιβεβαίωση του σωστού από τον διδάσκοντα (10 λεπτά). Στη συνέχεια, ο διδάσκων χωρίζει τους μαθητές σε ομάδες (για παράδειγμα, σε 6 ομάδες των 4 μαθητών, αν υποθέσουμε ότι έχουμε ένα τμήμα 24 μαθητών) και αναθέτει σε κάθε ομάδα την απόδοση στα νέα ελληνικά μίας ή δύο περιόδων λόγου. Οι ομάδες με τη βοήθεια του λεξιλογίου και του διδάσκοντα προτείνουν τη δική τους εκδοχή. Αν το μάθημα γίνεται στο εργαστήριο πληροφορικής, η μεταφραστική προσπάθεια κάθε ομάδας καταγράφεται σε ένα κοινό αρχείο με διαφορετικό χρώμα. Η εργασία αυτή δεν υπερβαίνει τα 10 λεπτά. Έπειτα οι ομάδες αναλαμβάνουν την επεξεργασία – βελτίωση της μετάφρασης της διπλανής τους ομάδας (5 λεπτά) ή προτείνουν εναλλακτικούς τρόπους απόδοσης και, τέλος, από κοινού όλες οι ομάδες επεξεργάζονται το σύνολο και καταλήγουν σε μία απόδοση του κειμένου στα νέα ελληνικά (10 λεπτά). Στην περίπτωση που τα πρώτα στάδια της επεξεργασίας διαρκέσουν περισσότερο ή ο διδάσκων χρειαστεί να εξηγήσει - εξομαλύνει τμήματα του κειμένου που δυσκολεύουν κάποιες ομάδες, η τελική σύνθεση της μετάφρασης μπορεί να ανατεθεί ως εργασία για το σπίτι.

Β' φάση: Ο διδάσκων ζητά από τους μαθητές να εστιάσουν την προσοχή τους στη λατινική φράση που παρατίθεται στο τέλος της διδακτικής ενότητας (όπως προβλέπεται από το νέο Πρόγραμμα Σπουδών) και τους αναθέτει ως εργασία για το σπίτι να βρουν πληροφορίες είτε για το ιστορικό

πλαίσιο στο οποίο ειπώθηκε είτε για τις επικοινωνιακές περιστάσεις στις οποίες χρησιμοποιείται σήμερα. Στη συνέχεια, επιλέγει τέσσερις (4) λέξεις από το λεξιλόγιο του κειμένου, οι οποίες συνδέονται ετυμολογικά με λέξεις της νέας ελληνικής ή άλλων σύγχρονων ευρωπαϊκών γλωσσών ή ανήκουν σε μεγάλες οικογένειες λέξεων και ζητά από τις 4 ομάδες των μαθητών να τις εντοπίσουν σε ηλεκτρονικά λεξικά της λατινικής, ελληνικής, γαλλικής, αγγλικής κ.τ.λ. και να βρουν ομόρριζες. Για παράδειγμα:

Agmen – ago, άγημα, ήγομαι...

Circumsedeo - circum, cercle, circle, τσίρκο και sedeo, sedes- Έδος, έδρα...

Senex – senior, senate...

Conservo, conserver, κονσέρβα...

Για το σπίτι ανατίθενται λεξιλογικές ασκήσεις και ίσως κάποιες γραμματικές επαναληπτικές.

3^η διδακτική ώρα:

Διδασκαλία εναντιωματικών και παραχωρητικών προτάσεων:

Ολοκληρώνεται η επεξεργασία του λεξιλογίου με τη διόρθωση των λεξιλογικών ασκήσεων και ο διδάσκων προχωρά στην αναλυτική παρουσίαση των εναντιωματικών και παραχωρητικών προτάσεων. Καλεί, λοιπόν, τους μαθητές να επιστρέψουν στο κείμενο και να μελετήσουν προσεκτικά την εισαγωγή, εκφορά και λειτουργία των εναντιωματικών και παραχωρητικών προτάσεων με τις οποίες δηλώνεται η σύγκρουση, το **vs** με το οποίο ξεκίνησε η διδακτική προσέγγιση της ενότητας, μεταξύ των πρωταγωνιστών του επεισοδίου. Στη συνέχεια μελετώνται οι γενικοί πίνακες που παρουσιάζουν το συντακτικό φαινόμενο με αξιοποίηση των παράλληλων παραδειγμάτων στα αρχαία και νέα ελληνικά και η τάξη καταπιάνεται με την επίλυση των σχετικών ασκήσεων εμπέδωσης. Κρίνεται σκόπιμο να αφιερωθεί αρκετός χρόνος στην από κοινού επίλυση-επεξεργασία της νέας γνώσης, ώστε ο διδάσκων να επιλύει απορίες και να επιβεβαιώνει την πρόοδο της μαθησιακής πορείας των μαθητών.

Για το σπίτι ανατίθενται ασκήσεις εμπέδωσης της σχετικής με τις δευτερεύουσες εναντιωματικές και παραχωρητικές προτάσεις θεωρίας.

4^η διδακτική ώρα:

Εμπέδωση-αξιολόγηση:

Α' φάση:

Η τάξη ελέγχει τις ασκήσεις εμπέδωσης και προχωρά, χωρισμένη πάντα σε 6 ομάδες των 4 ατόμων, σε μια γενικότερη γραμματική και συντακτική επεξεργασία του κειμένου. Ανά ομάδες, δουλεύοντας στους υπολογιστές, οι μαθητές:

α) εντοπίζουν και ταξινομούν κατά είδη τις αντωνυμίες του κειμένου.

β) εντοπίζουν και ταξινομούν κατά κλίσεις τα ουσιαστικά.

γ) σχηματίζουν τα παραθετικά επιθέτων και επιρρημάτων.

δ) εντοπίζουν και ταξινομούν κατά συζυγίες τα ρήματα.

Το προϊόν εργασίας κάθε ομάδας ελέγχεται με την ίδια διαδικασία που περιγράφεται στη Β' φάση της 2^{ης} διδακτικής ώρας και το τελικό προϊόν ελέγχεται από τον διδάσκοντα και τίθεται στη διάθεση όλων των μαθητών.

Β' φάση:

Η διδασκαλία ολοκληρώνεται με την επανάληψη της μετάφρασης του κειμένου και της λατινικής φράσης ή εναλλακτικά με ένα σύντομο (10 λεπτά) κριτήριο αξιολόγησης, το οποίο ελέγχει τη νέα γνώση, δηλαδή, στην ενότητα αυτή, το λεξιλόγιο και τις δευτερεύουσες εναντιωματικές και παραχωρητικές προτάσεις.

Εναλλακτικά, και προκειμένου να επιτευχθεί η επιθυμητή σύνδεση της διδασκαλίας της λατινικής και της αρχαίας ελληνικής γλώσσας, προτείνεται η ολοκλήρωση της διδασκαλίας με μία «διεύρυνση»

του ιστορικού επεισοδίου μέσω της παραπομπής των μαθητών σε έργα του Πλούταρχου (Μάριος και Σύλλας):

...γενομένων δὲ τούτων, ὃ τε Σουλπίκιος ἤδη κρατῶν ἐπεχειροτόνησε τῷ Μαρίῳ στρατηγὸν, ὃ τε Μάριος ἐν παρασκευῇ τῆς ἐξόδου καθιστῆται, καὶ δύο χιλιάρχους ἐξέπεμψε παραληφόμενους τὸ Σύλλα στράτευμα. Σύλλας δὲ τοὺς στρατιώτας παροξύνει - ἦσαν δὲ τρισμυρίων καὶ πεντακισχιλίων οὐ μείους ὀπλίσται - προήγαγεν ἐπὶ τὴν Ἰβήνην. τοὺς δὲ χιλιάρχους οὐκ ἔπεμψε Μάριος προσπεσόντες οἱ στρατιῶται διέφθειραν. πολλοὺς δὲ καὶ Μάριος ἐν Ἰβήνῃ τῶν Σύλλα φίλων ἀνηγήκει, καὶ δούλοις ἐλευθερίαν ἐκήρυττεν ἐπὶ συμμαχίᾳ λέγονται δὲ τρεῖς μόνον προσγενέσθαι. μικρὰ δ' ἀντιστὰς εἰ σελάσαντι τῷ Σύλλᾳ καὶ ταχέως ἐκβιασθεὶς ἔφυγε. τῶν δὲ περὶ αὐτὸν ὡς πρῶτον ἐξέπεσε τῆς πόλεως διασπαρέντων, σκότους ὄντος εἴς τι τῶν ἑπαυλίων αὐτοῦ Σολώνιον κατέφυγε. καὶ τὸν μὲν οὐκ ἔπεμψεν ἐκ τῶν Μουκίου τοῦ πενθεροῦ χωρίων οὐ μακρὰν ὄντων τὰ ἐπιτήδεια ληψόμενον, αὐτὸς δὲ καταβὰς εἰς Ἰβήνην, φίλου τινὸς Νουμερίου πλοῖον αὐτῷ παρασκευάσαντος, οὐκ ἀναμείνας τὸν οὐκ ἔχων, ἀλλὰ Γράνιον ἔχων μεθ' αὐτοῦ τὸν πρόγονον, ἐξέπλευσεν. ὁ δὲ νεανίας ὡς ἦλθεν εἰς τὰ χωρία τοῦ Μουκίου, λαμβάνων τι καὶ σκευαζόμενος ἡμέρας καταλαβούσης οὐ παντάπασιν τοὺς πολεμικοὺς ἔλαθεν, ἀλλ' ἦλθεν ἰππεὶς ἐλαύνωντες καθ' ὑπόνοιαν ἐπὶ τὸν τόπον· οὐκ ὁ τῶν ἀγρῶν ἐπιμελητὴς προϊδόμενος, ἔκρυψε τὸν Μάριον ἐν ἀμάξει κυάμους ἀγούση, καὶ βοῦς ὑποζεύξας ἀπήγαγε εἰς ἰππεῦσιν, εἰς πόλιν ἐλαύνων τὴν ἄμαξαν. οὕτως δὲ πρὸς τὴν οἰκίαν τῆς γυναικὸς ὁ Μάριος διακομισθεὶς καὶ λαβὼν ὄσων ἐδεῖτο, νυκτὸς ἐπὶ θάλασσαν ἦκε καὶ νεύει ἐπιβὰς εἰς Λιβύην πλεούσης ἀπεπέρασεν.

(Πλούταρχου, Μάριος: ἀπὸ το: http://www.mikrosapoplous.gr/anc_texts/texts_plut.html)

Σύλλας δὲ τὴν βουλὴν συναγαγὼν καταψηφίεται θάνατον αὐτοῦ τε Μαρίου καὶ ὀλίγων ἄλλων, ἐν οἷς Σουλπίκιος ἦν ὁ δήμαρχος. ἀλλὰ Σουλπίκιος μὲν ἀπεσφάγη προδοθεὶς ὑπὸ θεράποντος, ὃν ὁ Σύλλας ἠλευθέρωσεν, εἴτα κατεκρήμνισε, Μαρίω δ' ἐπεκέρυξεν ἀργύριον, οὐκ εὐγνωμόνως οὐδὲ πολιτικῶς, ὥστε μικρὸν ἔμπροσθεν ὑποχείριον εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ ἀσφαλῶς ἀφείθη. καὶ τοὶ Μαρίω τότε μὴ διένειμι Σύλλαν, ἀλλ' ἀποθανεῖν ὑπὸ Σουλπικίου προεμένω πάντων κρατεῖν ὑπῆρχεν, ἀλλ' ὅμως ἐφείσατο· καὶ μεθ' ἡμέρας ὀλίγας τὴν αὐτὴν λαβὴν παρασχὼν οὐκ ἔτυχε τῶν ὁμοίων. ἐφ' οἷς ὁ Σύλλας τὴν μὲν σύγκλητον ἀδήλως ἠνίασεν· ἢ δὲ παρὰ τοῦ δήμου δυσμένεια καὶ νέμεσις αὐτῷ φανερά δι' ἔργων ἀπήγαγε.

(Πλούταρχου, Σύλλας: ἀπὸ το: http://www.mikrosapoplous.gr/anc_texts/texts_plut.html)

Μετά την ανάγνωση των παραπάνω αποσπασμάτων οι μαθητές καλούνται, ανά ομάδες, να επιλέξουν μία από τις παρακάτω δραστηριότητες:

1. Να υποδυθούν τους δημοσιογράφους της εποχής και να υποθέσουν ότι πρέπει να στείλουν στην εφημερίδα τους ένα πλήρες ρεπορτάζ για τις κινήσεις του Μάριου (σύνθεση των πληροφοριών από τον Πλούταρχο και από τον Valerius Maximus (3.8.5), από όπου προέρχεται το απόσπασμα του βιβλίου μας).
2. Να συνθέσουν το «πορτρέτο»-ψυχγράφημα του Σκαιόλα: Τι ήταν αυτό που τον οδήγησε να μην φοβηθεί μπροστά στις πιέσεις του Σύλλα; (η μεγάλη του ηλικία; η θρησκευτική του ιδιότητα; ο σεβαστός πρότερος βίος του;)
3. Να προσπαθήσουν να εμβαθύνουν στην κατανόηση της λειτουργίας του ρωμαϊκού πολιτεύματος, συνδυάζοντας διάφορες πηγές πληροφοριών (ο διδάσκων τους κατευθύνει στην αναζήτηση της σχετικής βιβλιογραφίας) και να συνθέσουν μία μικρή παραγματολογία για το τι μπορεί να σήμαινε να χαρακτηριστεί κάποιος από τη Σύγκλητο ως *hostis (publicus)*;

Αξιολόγηση μαθήματος

Ευρύτερη στόχευση της διαδικασίας της αξιολόγησης είναι η καλλιέργεια της αφαιρετικής, κριτικής και συνθετικής σκέψης των μαθητών ως ενεργών υποκειμένων της μάθησης. Αυτό επιδιώκεται να καταστεί ευχερέστερα δυνατό με την απόπειρα περιστολής της απομνημονευτικής διαδικασίας και τον εμπλουτισμό της τυπολογίας των ασκήσεων με ένα μεγάλο εύρος από προτεινόμενες ερωτήσεις/ασκήσεις ανοικτού και κλειστού (αντικειμενικού) τύπου. Καθώς στην πρόταση του Νέου Προγράμματος Σπουδών για το μάθημα των Λατινικών έχει προταθεί η συγγραφή νέου σχολικού βιβλίου, το οποίο ακόμη όμως δεν έχει συνταχθεί, για λόγους διευκόλυνσης στο ακόλουθο ενδεικτικό κριτήριο τρίωρης αξιολόγησης έχει επιλεγεί ένα μόνο (και όχι δύο, όπως συνηθίζεται) κείμενο από το τωρινό σχολικό βιβλίο (ΧΛ. Ακλόνητη αποφασιστικότητα μπροστά στις απειλές του δικτάτορα).

Ενδεικτικό κριτήριο αξιολόγησης

A.1. Μετάφραση στα Νέα Ελληνικά (20 μονάδες)

Δίδεται το ακόλουθο κείμενο από το σημερινό βιβλίο (ΧΛ. Ακλόνητη αποφασιστικότητα μπροστά στις απειλές του δικτάτορα)

Sulla, occupata urbe, senatum armatus coegerat ut C. Marius quam celerrime hostis iudicaretur. Cuius voluntati nemo obviam ire audebat; solus Quintus Mucius Scaevola augur de hac re interrogatus sententiam dicere noluit. Quin etiam cum Sulla minitans ei instaret, dixit is Sullae: "Licet mihi ostendas agmina militum, quibus curiam circumsedisti; licet mortem miniteris, nunquam tamen ego hostem iudicabo Marium. Etsi senex et corpore infirmo sum, semper tamen meminero urbem Romam et Italiam a Mario conservatam esse.

A.2. Λεξιλογική άσκηση αντιστοίχισης

(5 μονάδες)

Να αντιστοιχίσετε τις λατινικές λέξεις της Α' στήλης με τις σημασίες που δίδονται στη Β' στήλη, αναγράφοντας μέσα στο πλαίσιο τον αριθμό της αντίστοιχης λέξης της Α' στήλης. Στη Β' στήλη υπάρχει μία σημασία για την οποία δεν δίδεται η αντίστοιχη λατινική λέξη και θα πρέπει να τη συμπληρώσετε, ενώ στην Α' στήλη υπάρχει μία λατινική λέξη της οποίας δεν δίδεται η αντίστοιχη σημασία, την οποία επίσης θα πρέπει να συμπληρώσετε [Lectio XL (παλαιού βιβλίου)]:

A	B
1. Minitor	<input type="checkbox"/> οϊωνοσκόπος
2. Augur	<input type="checkbox"/> θάνατος
3. Sententia	<input type="checkbox"/> απειλώ

4. Agmen	<input type="checkbox"/> στράτευμα
5.	<input type="checkbox"/>

B.1. Αντιστοίχιση ελληνικού κειμένου με λατινική φράση

(05 μονάδες)

Είναι πολύ σημαντικό να υπάρχει αξιοπιστία στα λεγόμενα κάποιου προσώπου, γιατί με τον τρόπο αυτό διαμορφώνει μια θετική αντίληψη για την ισχύ των λόγων του και πετυχαίνει να μπορεί εύκολα κάποιος να τον εμπιστευθεί. Ωστόσο, καθώς στη σύγχρονη εποχή έχουμε γίνει πάρα πολύ δύσπιστοι, πολλοί συνάνθρωποί μας απαιτούν να λαμβάνουν πειστικές έγγραφες αποδείξεις, για να είναι βέβαιοι ότι δε θα εξαπατηθούν ή δε θα αθετηθεί κάποια υπόσχεση.	i. Mea culpa ii. Carpe diem iii. Scripta manent iv. Dura lex, sed lex v. Circulus vitiosus
--	--

B.2. Ένθεση λατινικής φράσης σε κατάλληλο διαπροτασιακό περιβάλλον, ώστε να αναφάνεται η ορθή χρήση της.
(05 μονάδες)

Συμπλήρωση περιόδου λόγου στην ελληνική γλώσσα με επιλογή της κατάλληλης λατινικής φράσης:

Όταν ο εκπαιδευτικός διδάσκει, τότε η διδασκαλία είναι αμιγώς δασκαλοκεντρική.

- i. casus belli
- ii. de facto
- iii. in vitro
- iv. ex cathedra
- v. sine qua non

Γ. Εισαγωγικά στοιχεία ή/και Στοιχεία Ρωμαιογνωσίας (από την Εισαγωγή του τωρινού βιβλίου της Β' Λυκείου) με τη μορφή άσκησης σωστού-λάθους: (05 μονάδες).

Εναλλακτικά, μπορεί να τίθεται παρατήρηση κριτικής αποτίμησης στοιχείων αρχαιογνωσίας/ρωμαιογνωσίας αντί των παρακάτω ερωτήσεων του τύπου σωστό/λάθος.

Να σημειωθεί ότι, καθώς δεν έχει συνταχθεί ακόμη νέο εγχειρίδιο ή συμπληρωματικό εκπαιδευτικό υλικό που να καλύπτει τις ανάγκες διδασκαλίας αρχαιογνωσίας/ρωμαιογνωσίας όπως προβλέπει το νέο ΠΣ, η παρακάτω άσκηση παρατίθεται εντελώς ενδεικτικά και βασίζεται στην Εισαγωγή στην Ιστορία της Λατινικής Λογοτεχνίας που υπάρχει στο σημερινό βιβλίο της Β΄ Λυκείου.

- i. Η γένεση της ρωμαϊκής λογοτεχνίας συνδέεται με το **Λίβιο Ανδρόνικο** (240 μ. Χ.) Σ
 Λ
- ii. Το αρχαιότερο σωζόμενο πεζό λατινικό έργο *De agricultura* έγραψε ο **Κάτων**. Σ
Λ
- iii. Κορυφαίος εκπρόσωπος της λατινικής ποίησης υπήρξε ο **Μάρκος Τύλλιος Κικέρων**. Σ
Λ
- iv. Κορυφαίος εκπρόσωπος της λατινικής πεζογραφίας αναδείχθηκε ο **Βαλέριος Κάτουλλος**.
Σ Λ
- vi. Ο «πατέρας της δυτικής υμνογραφίας» είναι ο μεταφραστής της Αγίας Γραφής (Vulgata) **Ιερώνυμος** Σ
Λ

Δ. Ασκήσεις γραμματικής

Βασική στόχευση των ασκήσεων γραμματικής είναι η καλλιέργεια της κριτικής σκέψης των μαθητών, με αξιοποίηση όλου του εύρους πιθανών ασκήσεων ανοικτού και κλειστού τύπου διαβαθμισμένης δυσκολίας. [Συνολικά 30 μονάδες. Από αυτές: Α. 10 μονάδες θα εξασφαλίζονται με πιο απαιτητικές ασκήσεις (κατά προτίμηση ανοικτού τύπου). Β. 20 μονάδες θα εξασφαλίζονται από λιγότερο απαιτητικές ασκήσεις –10 από ασκήσεις ανοικτού τύπου και 10 από ασκήσεις κλειστού τύπου].

Δ.1.α. Ασκήσεις κλειστού (αντικειμενικού) τύπου: (Μονάδες 5)

Να αντιστοιχίσετε τις λατινικές λέξεις της Α΄ στήλης με τη γραμματική τους αναγνώριση στη Β΄ στήλη, αναγράφοντας μέσα στο πλαίσιο τον αριθμό της αντίστοιχης λέξης της Α΄ στήλης. Για τον ακριβέστερο εντοπισμό του γραμματικού τύπου που ζητείται να λάβετε υπόψη σας, όπου το κρίνετε αναγκαίο, τη συντακτική λειτουργία του στο εξεταζόμενο κείμενο. Στη Β΄ στήλη τρεις χαρακτηρισμοί περισσεύουν:

A	B
1. coegerat	<input type="checkbox"/> γ' ενικό οριστικής υπερσυντελικού ενεργητικής φωνής
2. hostis	<input type="checkbox"/> γ' ενικό υποτακτικής παρατατικού ενεργητικής φωνής
3. iudicaretur	<input type="checkbox"/> γ' ενικό υποτακτικής παρατατικού παθητικής φωνής
4. Sullae	<input type="checkbox"/> δοτική ενικού
5. quibus	<input type="checkbox"/> γενική ενικού
	<input type="checkbox"/> δοτική πληθυντικού
	<input type="checkbox"/> αφαιρετική πληθυντικού
	<input type="checkbox"/> ονομαστική ενικού

Δ.1.β. Ασκήσεις κλειστού (αντικειμενικού) τύπου:
(Μονάδες 5)

Να σημειώσετε αν οι παρακάτω προτάσεις είναι σωστές ή λάθος:

- i. senatum: είναι ουσιαστικό δ' κλίσης Σ Λ
- ii. quam: είναι αντωνυμία Σ Λ
- iii. ut: είναι σύνδεσμος Σ Λ
- iv. licet είναι απρόσωπο ρήμα Σ Λ
- v. infirmo είναι ουδέτερου γένους Σ Λ

Δ.1.γ. Ασκήσεις ανοικτού τύπου:
(Μονάδες 6)

Να βρείτε (3 μονάδες) και να μεταφέρετε (3 μονάδες) τις αναφορικές και δεικτικές αντωνυμίες του κειμένου στην ίδια πτώση του άλλου αριθμού στο θηλυκό γένος:

Αναφορικές	Ίδια πτώση άλλου αριθμού θηλυκού γένους	Δεικτικές	Ίδια πτώση άλλου αριθμού θηλυκού γένους
------------	---	-----------	---

Δ.1.δ. Ασκήσεις ανοικτού τύπου:
(Μονάδες 4)

Sulla, occupata urbe, senatum armatus coegerat ut C. Marius quam celerrime hostis iudicaretur. Cuius voluntati nemo obviam ire audebat;

Να εντοπίσετε (1 μονάδα) στο ανωτέρω απόσπασμα το ρήμα της β' συζυγίας και να το μεταφέρετε (3 μονάδες) στο:

γ' ενικό οριστικής
μέλλοντα:.....

β' πληθυντικό υποτακτικής
παρακειμένου:.....

γ' πληθυντικό οριστικής
υπερσυντελικού:.....

Δ.1.ε. Ασκήσεις ανοικτού τύπου:
(Μονάδες 10)

Να τροποποιηθούν οι ακόλουθες περίοδοι του κειμένου, με μεταφορά των μετοχών στην ίδια πτώση του άλλου αριθμού και υλοποίηση όλων των άλλων αναγκαίων αλλαγών, ώστε οι νέες περίοδοι να είναι πρωτίστως γραμματικώς –και δευτερευόντως νοηματικώς– ορθές στη λατινική:

Sulla, occupata urbe, senatum armatus coegerat ut C. Marius quam celerrime hostis iudicaretur. (Μονάδες 5)

.....
.....

Quin etiam cum Sulla minitans ei instaret, dixit is Sullae
(Μονάδες 5)

.....
.....

E. Ασκήσεις συντακτικού

(30 μονάδες)

Βασική στόχευση των ασκήσεων συντακτικού είναι η ενάσκηση της κριτικής σκέψης των μαθητών, με αξιοποίηση όλου του εύρους πιθανών ασκήσεων ανοικτού και κλειστού τύπου διαβαθμισμένης δυσκολίας. [Συνολικά 30 μονάδες. Από αυτές: Α. 10 μονάδες θα εξασφαλίζονται με πιο απαιτητικές ασκήσεις (κατά προτίμηση ανοικτού τύπου). Β. 20 μονάδες θα εξασφαλίζονται από λιγότερο απαιτητικές ασκήσεις –10 από ασκήσεις ανοικτού τύπου και 10 από ασκήσεις κλειστού τύπου].

E.1.α. Ασκήσεις κλειστού (αντικειμενικού) τύπου: (Μονάδες 5)

Να σημειώσετε την ένδειξη στο οικείο πλαίσιο, ανάλογα με το αν οι παρακάτω προτάσεις είναι σωστές ή λάθος:

i. armatus: είναι αιτιολογική μετοχή Σ
Λ

ii. voluntati: είναι δοτική της αναφοράς στο “obviam” Σ
Λ

iii. augur: είναι παράθεση στο “Quintus Mucius Scaevola” Σ
Λ

iv. Marium: είναι κατηγορούμενο στο “hostem” Σ
Λ

v. corpore: είναι δοτική κατηγορηματική της ιδιότητας Σ
 Λ

E.1.β. Ασκήσεις κλειστού (αντικειμενικού) τύπου: (Μονάδες 5)

Να σημειώσετε την ένδειξη (3 μονάδες) στο οικείο πλαίσιο και να αιτιολογήσετε την επιλογή σας (2 μονάδες).

Η απόλυτη αφαιρετική “occupata urbe” μετατρέπεται σε:

i. Quoniam Sulla urbem occupavit...

- ii. Etsi urbs a Sulla occupata erat...
- iii. Cum Sulla urbem occuparet...
- iv. Cum Sulla urbem occupavisset...

Αιτιολόγηση:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Ε.1.γ. Ασκήσεις ανοικτού τύπου: (Μονάδες 6)

Να χαρακτηρίσετε από συντακτική άποψη τις γενικές και δοτικές του ακόλουθου αποσπάσματος:

Cuius voluntati nemo obviam ire audebat; solus Quintus Mucius Scaevola augur de hac re interrogatus sententiam dicere noluit. Quin etiam cum Sulla minitans ei instaret, dixit is Sullae: "Licet mihi ostendas agmina militum, quibus curiam circumsedisti;

Γενικές	Συντακτικός χαρακτηρισμός	Δοτικές	Συντακτικός χαρακτηρισμός

Ε.1.δ. Ασκήσεις ανοικτού τύπου: (Μονάδες 4)

Να μετατρέψετε στο ακόλουθο απόσπασμα την παθητική σύνταξη σε ενεργητική: meminero urbem Romam et Italiam a Mario conservatam esse

Βιβλιογραφία¹

Λεξικά

Ελληνόγλωσση βιβλιογραφία

Grimal, P. (1991). *Λεξικό της ελληνικής και ρωμαϊκής μυθολογίας*. Επιμ. Β. Άτσαλος. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.

Hornblower, S., & Spawforth, A. (Eds.). (1996). *The Oxford classical dictionary (Vol. 3)*. Oxford: Oxford University Press.

Kroh, P. (1996). *Λεξικό αρχαίων συγγραφέων Ελλήνων και Λατίνων*. Μτφρ.-Επιμ.: Δ. Λυπουρλής και Λ. Τρομάρας. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.

Κούβελας, Β.Α. (2002). *Ετυμολογικό και ερμηνευτικό λεξικό της λατινικής γλώσσας: Προσωδία, σύνταξη, παραθετικά, σημασιολογία, ετυμολογία με προεκτάσεις στις νεοευρωπαϊκές γλώσσες: αγγλική, γαλλική, ιταλική, ισπανική και γερμανική, καθώς και τα λατινικά αρκτικόλεξα*. Αθήνα: Μακεδονικές Εκδόσεις.

Κουμανούδης, Σ. (1972). *Λεξικόν Λατινοελληνικόν*. Αθήνα: Γρηγόρης.

Τσακαλώτος, Ε. (1934). *Ελληνολατινικόν Λεξικόν*. Αθήνα: Δημητράκος.

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

Allen, W.S. (1970) *Vox Latina*. Cambridge: Cambridge University Press.

de Vaan, M.A.C. (2008). *Etymological dictionary of Latin and the other Italic languages (Vol. 7)*. Brill Academic Pub.

Ernout, A., & Meillet A. (1959). *Dictionnaire étymologique de la langue latine. Histoire des mots*. Paris.

http://latinlexicon.org/search_latin.php Online² λεξικό της λατινικής.

Forcellini, A. (1858-1875). *Lexicon Totius Latinitatis*. Prati. [J. Perin, *Onomasticon*. Patavii 1920]

¹ Πρόκειται για εντελώς ενδεικτική βιβλιογραφία. Υιοθετήθηκε το APA style. Προς διευκόλυνση των συναδέλφων έχουν συμπεριληφθεί και παλιότεροι τίτλοι, ιδιαίτερα αν είναι διαθέσιμοι ελεύθερα στο διαδίκτυο. Το τμήμα «Γενικού ενδιαφέροντος» περιέχει τίτλους με ποικιλία θεματική, χωρίς να διεκδικεί πληρότητα ή αντιπροσωπευτικότητα, οι οποίοι μπορούν να λειτουργήσουν για τους συναδέλφους ως αφετηρία για περαιτέρω μελέτη.

² Ο έλεγχος ύπαρξης/λειτουργίας όλων των ψηφιακών εργαλείων, πηγών και αποθετηρίων που προτείνονται έγινε μέχρι και την ολοκλήρωση συγγραφής του παρόντος *Οδηγού του Εκπαιδευτικού* – 10 Ιανουαρίου 2015.

Gaffiot, F. (2000). *Dictionnaire latin-français*. Και on line
<http://www.lexilogos.com/latin/gaffiot.php>

Glare, P. G. (1982). *Oxford Latin dictionary*. Clarendon Press. Oxford University Press.

(1900). *Thesaurus linguae latinae*. Lipsiae: Teubner.

Lavedan, P. (1931). *Dictionnaire illustré de la Mythologie et des Antiquités Grecques et Romaines*. Paris.

Lewis C.T., & Short C. A *Latin Dictionary*. Προσβάσιμο στο
<http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3atext%3a1999.04.0059>

Lewis C.T., & Short C. *An Elementary Latin Dictionary*. Προσβάσιμο στο
<http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3atext%3a1999.04.0059>

Maltby, R. (1991). *A lexicon of ancient Latin etymologies* (Vol. 25). Leeds: Cairns.

Morwood, J. (Ed.). (2005). *The Pocket Oxford Latin Dictionary*. Oxford: Oxford University Press.

Nash, E. (1961). *Pictorial Dictionary of Ancient Rome*. London.

Pauly-Wissowa. *Real Encyclopedie*. On line στο
<http://ancientworldonline.blogspot.gr/2010/09/emerging-open-access-paulys.html>

Roscher, W. H. (1884-1890), *Ausführliches Lexikon der Griechischen und Römischen Mythologie*, Lipsiae: Teubner.

Saglio, M. E. *Dictionnaire des Antiquités Grecques et Romaines*. Paris.

Seyffert, O. (1957). *A Dictionary of Classical Antiquities, Mythology- Religion Literature- Art*, (revised and edited by Henry Nettleship and J. E. Sandys). London.

Souter, A. (1996). *A Glossary of Later Latin*. Oxford: Clarendon Press.

Walde, A., Hofmann J. B. (1930-1956). *Lateinisches etymologisches Wörterbuch*. I-III. Heidelberg.

The Literary Encyclopedia. First Published 28 August 2013. [<http://www.litencyc.com>

Latin Dictionary and Grammar Aid. Προσβάσιμο στο <http://archives.nd.edu/latgramm.htm>

Γραμματικές (και Σύντακτικά)

Ελληνόγλωσση βιβλιογραφία

Bortolussi, B. (2014). *Λατινική Γραμματική*. Μτφρ. Δ.Γ. Μπενέτος. Αθήνα: Πεδίο.

Ernout, A., & F., Thomas (2012). *Συντακτικό της Λατινικής*. Μτφρ. Θ. Πίκουλας - Επιμ. Α. Μιχαλόπουλος. Αθήνα: Παπαδήμας.

Κακριδής, Θ. (1979). *Γραμματική της Λατινικής Γλώσσας*. Αθήνα: Εστία.

Κονομής, Ν. (2003). *Από την Ιστορία της Λατινικής Γλώσσας*. Αθήνα: Σύλλογος προς Διάδοσιν Ωφελίμων Βιβλίων.

Μαρκαντωνάτος, Ι., & Κωνσταντινόπουλος, Β. (2008). *Δομή και λειτουργία των κλασικών γλωσσών. Παράλληλο συντακτικό αρχαίας ελληνικής και λατινικής*. Αθήνα: Φιλολογικός Σύλλογος Παρνασσός.

Sihler, A. L. (2009). *Συγκριτική Γραμματική της Αρχαίας Ελληνικής και της Λατινικής*. Μτφρ. Δ. Καραθανάσης. Επιμ.-Εισαγ. Γ. Κ. Γιαννάκης. Αθήνα.

Σκάσσης, Ε. (1969 & 1975). *Ιστορική γραμματική της λατινικής γλώσσας μετά διαγράμματος της ιστορίας των λατινικών γραμματικών ερευνών*. Τ. Α': 1969 & Τ. Β': 1972-5. Αθήνα.

Τζάρτζανος, Α. *Λατινική Γραμματική (και Συντακτικό)*. Το βιβλίο σε ψηφιακή μορφή διαθέσιμο στο <http://digitalschool.minedu.gov.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-C133/597/3935,17464/>

Τζουγανάτος, Ν.Δ. (1957). *Λατινικά θέματα. Η λατινική γραμματική και το συντακτικόν εις 35 μαθήματα*. Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της Εστίας.

Φλώρος, Α.Θ. (1988). *Ιστορικό και συγκριτικό συντακτικό αρχαίας, νέας και λατινικής*. Αθήνα: Ήβος.

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

Bennett, C.E. *New Latin Grammar (and Syntax)*. Προσβάσιμο στο http://www.gutenberg.org/ebooks/15665?msg=welcome_stranger

Bernardi, Perini, G. (1970), *L'accento latino*. Bologna.

Buck, C D. (1962). *Comparative Grammar of Greek and Latin*. Chicago.

Eisenhut, W. (1959), *Die lateinische Sprache*. München.

Ernout, A. (1953). *Morphologie historique du latin*. Paris.

Gildersleeve, B.L. (1968). *Latin Grammar*. New York: MacMillan.

Harm Pinkster's. (1990). [Latin Syntax and Semantics](#).

Herman, J. (1990). *Du latin aux langues romanes 1. Études de linguistique historique*. Tübingen.

- Herman, J. (2000). *Vulgar Latin*. Penn State.
- Herman, J. (2006). *Du latin aux langues romanes 2. Nouvelles études de linguistique historique*. Tübingen.
- Löfstedt, E. (1959). *Late Latin*. Oslo: Aschehoug.
- Mahoney, A. [Overview of Latin Syntax](#) (Perseus - Tufts Univ.)
- Marouzeau, J. (1941), *Introduction au latin*. Paris.
- Marouzeau, J. (1962). *Traité de stylistique latine*. Paris.
- Meillet, A. (1966). *Esquisse d'une histoire de la langue latine*. Paris.
- Meillet, A., Vendryes, J. (1966). *Traité de grammaire compare des langues classiques*, Paris.
- Mierow, C.C. (1911). [The essentials of Latin Syntax](#). Ginn and Company. Προσβάσιμο στο <http://www.archive.org/stream/essentialsoflati00mieruoft#page/n5/mode/2up>.
- Morris, E.P. (1901). [On principles and methods in Latin syntax](#). Προσβάσιμο στο <http://www.archive.org/stream/onprinciplesmeth00morr#page/n7/mode/2up>.
- Niedermann, M. (1959), *Précis de phonétique historique du latin*. Paris.
- Palmer, L. R. (1954). *The Latin language*. University of Oklahoma Press.
- Pisani, V. (1962), *Storia della lingua latina*. Torino.
- Pisani, V. (1962). *Grammatica latina storica e comparativa*. Torino.
- Sidney Allen W. (1965). *A Guide to the Pronunciation of Classical Latin*. London.
- Stolz, F., Debrunner, A., & Schmid, W. P. (1968). *Storia della lingua latina*(Vol. 3). Pàtron.
- Tagliavini, C. (1964, 1982). *Le origini delle lingue neolatine: Introduzione alla filologia romanza*. Bologna.
- Traina, A. (1967). *L'alfabeto e la pronunzia del latino*. Bologna.
- Väänänen, V. (1967), *Introduction au latin vulgaire*. Paris.
- Woodcock, E.C. (1962). *A New Latin Syntax*. London.

Διδακτικής και Παιδαγωγικής φύσεως

Ελληνόγλωσση βιβλιογραφία

Wulfing, P. (1993). Αρχαία Ελληνικά και Λατινικά. Διαφοροποίηση στη διδασκαλία και ευρωπαϊκή συζήτηση για τη δικαίωσή τους. *Φιλολόγος*, (31), 7-28.

Ιωαννίδης, Κ.Θ. (2007). *Συγκριτική διδασκαλία των κλασικών γλωσσών: Αρχαία ελληνικά - λατινικά*. Αθήνα: Δωδώνη.

Φουντεδάκης, Γ. (2004). *Οδηγός αναστροφής των ελληνικών κειμένων σε λατινικά: Προοδευτική πρόσβαση και διείσδυση στην τεχνική της μετατροπής του ελληνικού πεζού λόγου σε λατινικό*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

Ancona, R. (Ed.). (2007). *A concise guide to teaching Latin literature* (Vol. 32). Norman: University of Oklahoma Press.

Gruber-Miller, J. (Ed.). (2006). *When dead tongues speak: Teaching beginning Greek and Latin*. Oxford: Oxford University Press.

Hanlin, J.I., & Lichtenstein, B.E. (1991). *Learning Latin through mythology*. Cambridge: Cambridge University Press.

Lister, B. (Ed.). (2008). *Meeting the Challenge: International Perspectives on the Teaching of Latin*. Cambridge: Cambridge University Press.

Munro, K. (1964). *A Teach Yourself Revision Text. Latin Revision*. London: E.U. Press.

Smith, F.K. (1962). *Teach Yourself Latin*. London: E.U. Press.

Elementary Latin course. Accompanied with a detailed grammar based upon Kennedy's Public School Latin Grammar designed to introduce one to the world of [classical languages](http://en.wikibooks.org/wiki/Latin). Προσβάσιμο στο <http://en.wikibooks.org/wiki/Latin>

[Schola Latina](#) Μέθοδος εκμάθησης λατινικής και πλούσια δικτυογραφία για τη λατινική γλώσσα.

[Textkit](#) Ένας δικτυακός τόπος που βοηθά στην εκμάθηση των αρχαίων ελληνικών και λατινικών.

Ρωμαϊκή Ιστορία - Μυθολογία

Ελληνόγλωσση βιβλιογραφία

Alföldy, G. (1988). *Ιστορία της ρωμαϊκής κοινωνίας*. Μτφρ. Α. Χανιώτης. Αθήνα: ΜΙΕΤ.

Cary, M. (1960), *Ρωμαϊκή Ιστορία*. Μετ. Ν. Σαρλής, 2 τόμοι. Αθήνα: Μίνωας.

Crawford, M. (2013). *Η ρεπουμπλικανική Ρώμη*. Θεσσαλονίκη: Βάνιας.

Garnsey, P., & Saller, R. (1995). *Η ρωμαϊκή αυτοκρατορία. Οικονομία, κοινωνία και πολιτισμός*.

Μτφρ. Β. Αναστασιάδης - Επιμ. Γ. Σουρής. Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης.

Grimal, P. (1991). *Λεξικό της ελληνικής και ρωμαϊκής μυθολογίας*. Επιμ. Β. Άτσαλος. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.

Grimal, P. (2004). *Η Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία, 27 π.Χ.-476 μ.Χ. Οι μεγάλες δυναστείες - Απόγειο και Παρακμή - Πολιτικό Σύστημα - Ρωμαϊκός Πολιτισμός*. Μτφρ. Δ. Χορόσκελης. Αθήνα: Θύραθεν.

Rostovtzeff, M. (1984). *Ρωμαϊκή Ιστορία*. Μτφρ. Β. Κάλφογλου. Αθήνα: Παπαζήση.

Βεν, Π. (2013). *Η ελληνορωμαϊκή αυτοκρατορία*. Μτφρ. Ε. Μητούση – Επιμ. Ν. Ε. Καραπιδάκης. Αθήνα: Εστία.

Καρκοπινό, Ζ. (1990). *Η καθημερινή ζωή στη Ρώμη στο απόγειο της αυτοκρατορίας*. Μτφρ. Κ. Παναγιώτου. Αθήνα: Παπαδήμας

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

Commelin, P. (2003). *Mythologie grecque et romaine*, Paris.

Costa, R. M. (1987). *Roman Civilization: Resources for Teaching the Culture of the Classical World*. New York: Classical Association of the Empire State.

Hard, R. (2004). *The Routledge Handbook of Greek Mythology. Based on H.J Rose's Handbook of Greek Mythology*, London and New York.

Shelton, Jo-Ann. (1988). *As the Romans Did. A Sourcebook in Roman Social History*. New York-Oxford.

Stoll, H. W. (1990). *Mythologie der Griechen und Römer*, Kettwig.

Syme, R. (1939). *The Roman Revolution*. Oxford 1939.

Treble, H. A., & King, K. M. (1930). *Everyday Life in Rome: In the Time of Caesar and Cicero*. At the Clarendon Press.

Ιστορία Λατινικής Λογοτεχνίας

Ελληνόγλωσση βιβλιογραφία

Albrecht von, M. (2011). *Ιστορία της Ρωμαϊκής Λογοτεχνίας*. Μτφρ.-Επιμ. Δ.Ζ. Νικήτας. Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.

Berschin, W. (1998). *Ελληνικά γράμματα και λατινικός μεσαίωνας*. Επιμ. Δ.Ζ. Νικήτας. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.

Kenney, E.J., & Clausen, W.V. (1998). *Ιστορία της Λατινικής Λογοτεχνίας*. Μτφρ. Θ. Πίκουλας και Α. Σιδέρη-Τόλια. Επιμ. Α. Στεφανής. Αθήνα: Παπαδήμας.

Rose, H.J. (1993). *Ιστορία της Λατινικής Λογοτεχνίας*. Μτφρ. Κ.Χ. Γρόλλιος, Τ. Α΄-Β΄. Αθήνα: ΜΙΕΤ.

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

Conte, G. B. (1999). *Latin literature: a history*. JHU Press.

Dimsdale, M.S. (1915). *A history of Latin literature*. Προσβάσιμο στο <http://www.archive.org/stream/historyoflatinli00dimsuoft#page/n7/mode/2up>.

Fantham, E. (1999). *Roman literary culture: from Cicero to Apuleius*. JHU Press.

Fowler, H. (1905). *A history of Roman literature*. Προσβάσιμο στο <http://www.archive.org/stream/historyofromanli00fowlrich#page/n7/mode/2up>.

Lawton, W.C. (1904). *Introduction to classical Latin literature*. Προσβάσιμο στο <http://www.archive.org/stream/introductiontocl00lawt#page/n7/mode/2up>.

Raby, F.J.E., (1997). *A History of Cristian-Latin Poetry*. Oxford: Oxford Clarendon.

Taplin, O. (Ed.). (2000). *Literature in the Greek and Roman Worlds*. Oxford University Press.

Σχολικά βιβλία

ΛΑΤΙΝΙΚΑ Β΄ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ (βιβλίο σε ψηφιακή μορφή): Προσβάσιμο στο <http://ebooks.edu.gr/new/course-main.php?course=DSGL-B127>.

ΛΑΤΙΝΙΚΑ Γ΄ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ (βιβλίο σε ψηφιακή μορφή): Προσβάσιμο στο <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-C133/616/3990,17841/>.

Γενικού ενδιαφέροντος

Ελληνόγλωσση βιβλιογραφία

Andreau, J., & Déscat, R. (2013). *Δούλος στην Ελλάδα και τη Ρώμη*. Μτφρ. Δ. Παπαδουκάκης. Αθήνα: Εκδόσεις του Εικοστού Πρώτου.

Aries, P. και Duby, G. *Ιστορία της ιδιωτικής ζωής. Από τη ρωμαϊκή αυτοκρατορία στο τέλος της πρώτης χιλιετίας μ.Χ.*, Μετ. Β. Πατσογιάννης, επιμ. Ρ. Veigne, Αθήνα: Κέδρος.

Balsdon, J. P. V. D. (1984). *Ρωμαίες Γυναίκες. Η Ιστορία τους και τα Έθιμά τους*. Μετάφραση Νίκος Πετρόχειλος, Αθήνα: ΜΙΕΤ.

- Burkert, W.** (1999). *Ελληνική Θρησκεία, Αρχαϊκή και κλασική εποχή*, Αθήνα.
- Cameron, A.** (2000). *Η ύστερη Ρωμαϊκή αυτοκρατορία*. Αθήνα: Καρδαμίτσας.
- Clarke, M.L.** (2004). *Το ρωμαϊκό πνεύμα. Ιστορία της ρωμαϊκής σκέψης από τον Κικέρωνα ως τον Μ. Αυρήλιο*. Επιμ. Λ. Τρομάρας. Μτφρ. Π. Δημητριάδου και Λ. Τρομάρας. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.
- Croix, G.E.M. de Ste.** (2005). *Ο Χριστιανισμός και η Ρώμη, διωγμοί, αιρέσεις και ήθη*. Μτφρ. Ιω. Κράλλη. Αθήνα.
- Droit, R. P.** (επιμ.) (1992). *Οι Έλληνες, οι Ρωμαίοι και εμείς, η επικαιρότητα του αρχαίου κόσμου*. Μτφρ. Κ. Κουρεμένος. Αθήνα: Αλεξάνδρεια.
- Dupont, F.** (2003). *Η αυτοκρατορία του ηθοποιού*, μτφ. Σ. Γεωργακοπούλου. Αθήνα: ΜΙΕΤ.
- Eck, W.** (2014). *Η εποχή του Αυγούστου*. Μτφρ-επιμ. Ανδρέας Ν. Μιχαλόπουλος. Αθήνα: Πεδίο.
- Graf, F.,** *Εισαγωγή στην Αρχαιογνωσία: Ρώμη*. Μετ.-επιμ. Δ. Νικήτας, Συλλογική έργο. Αθήνα: Παπαδήμας.
- Hardie, P.** (ed.) (2010). *Οβίδιος. The Cambridge Companion*. Μτφρ – Επιμ. Α. Ν. Μιχαλόπουλος και Χ. Ν. Μιχαλόπουλος. Αθήνα: Παπαδήμας.
- Hight, G.** (1988). *Η κλασική παράδοση. Ελληνικές και ρωμαϊκές επιδράσεις στη λογοτεχνία της Δύσης*. Μετ. Τ. Μαστοράκης. Αθήνα: ΜΙΕΤ.
- Johnson, B.** (2008). *Το όνειρο της Ρώμης*. Μτφρ. Μ. Κολλητίδης – Επιμ. Γ. Αβραμίδης. Αθήνα: Θύραθεν.
- Kennedy, G.A.** (2003). *Ιστορία της κλασικής ρητορικής: αρχαίας ελληνικής και ρωμαϊκής*. Μτφρ. Ν. Νικολούδης. Αθήνα.
- Long, A.A.** (1990). *Η ελληνιστική φιλοσοφία: Στωικοί, Επικούρειοι, Σκεπτικοί*. Μτφρ. Στ. Δημόπουλος και Μ. Δραγώνα-Μονάχου. Αθήνα: ΜΙΕΤ.
- Nilsson, M. P.** (1999). *Ιστορία της αρχαίας Ελληνικής θρησκείας*, Αθήνα.
- Ramage, N. H. and Ramage, A.** (2000). *Ρωμαϊκή τέχνη*. Μετ. Ι. Ιωακειμίδου, Θεσσαλονίκη: University Studio Press.
- Ward-Perkins, B.** (2007). *Η πτώση της Ρώμης και το τέλος του πολιτισμού*. Μτφρ. Θ. Γιαννόπουλος και Ο. Χειμωνίδου - Επιμ. Γ. Αβραμίδης. Αθήνα: Θύραθεν.
- Βαϊνάς, Κ.** (1992). Σχετικά με την ελληνική και ρωμαϊκή γραφή των αριθμών στα σχολικά Μαθηματικά. *Σύγχρονη Εκπαίδευση: Τρίμηνη Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων*, (64), 56-60.
- Βαϊόπουλος, Β.** (2007). Πτυχές της έννοιας της έννοιας του μιάσματος και της μετάδοσης στην ελληνορωμαϊκή αρχαιότητα. *Αρχαιολογία και Τέχνες*, 102, σσ. 22-31.

Βαϊόπουλος, Β. (2007). Στα χρόνια του πρώιμου Ανθρωπισμού: Αλδινές εκδόσεις και λατινικές μεταφράσεις λατινικών κειμένων. Τόμος χαριστήριο στον Δημήτρη Ζ. Σοφιανό. *Ιόνιος Λόγος*, 1, σσ. 43-57.

Βαϊόπουλος, Β. (2010). Λατινικές μεταφράσεις ελληνικών έργων στη χριστιανική Δύση. *Ιόνιος Λόγος*, 109-131.

Γεωργαλά-Πριόβολου, Στ. (1994). Η γυναίκα στα *Carmina Burana*. Στο *Η γυναίκα στη λατινική γραμματεία, Δ΄ Πανελλήνιο Συμπόσιο Λατινικών Σπουδών, Ρέθυμνο 2-4 Νοεμβρίου 1990*. Ρέθυμνο.

Γρόλλιος, Κ.Χ. (1960). *Κικέρων και πλατωνική ηθική*. Αθήνα.

Δεληγιάννης, Ο. (2011). *Mea Culpa και άλλα "σημερινά" λατινικά*. Αθήνα: Γνώση.

Καζάζης, Ι.Ν. (1983). *Delenda est?* *Φιλολόγος*, (28), 123-132.

Καραμαλέγκου, Ε. (1987). Οι *Dei Penates* της Αινειάδας και ο Αύγουστος. *Παρουσία V*, Παράρτημα 3.

Μαντζίλας, Δ. (2007). Από τις απαρχές της ρωμαϊκής μουσικής στις μεγάλες θεωρητικές πραγματείες (1^{ος} αιώνας π. Χ.-11^{ος} αιώνας. μ. Χ.), *Μουσικολογία* 19: 182-216.

Μαντζίλας, Δ. (2009). Επιβιώσεις και μετεξελίξεις της Λατινικής: Νεολατινικά, ρωμανικές και διεθνείς βοηθητικές γλώσσες. 6^η Ετήσια Ημερίδα Γλωσσολογίας, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Τμήμα Γλωσσολογίας, 22 Μαΐου 2009 (ανακοίνωση). Δημοσίευση στην ιστοσελίδα <https://www.academia.edu/2507658>

Μιχαλόπουλος, Α.Ν., και Τσίτσιου-Χελιδόνη, Χ. (επιμ.) (2013). *Πολυπολιτισμικότητα στη Ρώμη: κοινωνική και πνευματική ζωή*. Πρακτικά του Η΄ Πανελληνίου Συμποσίου Λατινικών Σπουδών. Κομοτηνή, 2-5 Μαΐου 2007. Αθήνα.

Νικήτας, Δ.Ζ. (επ.) (2012). *Laus et Gratia in Memoriam Κωνσταντίνου Γρόλλιου*. Συλλογικό έργο. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.

Νικολαΐδης, Τ. (1994). *Puella Formosa. Το γυναικείο κάλλος στον Κάτουλλο και τους Ρωμαίους ελεγειακούς*, Αθήνα: Στιγμή.

Πανελλήνιο Συμπόσιο Λατινικών Σπουδών (1989). *Ρητορική τέχνη και ρητορική διάσταση στη λατινική γραμματεία: Πανελλήνιο Συμπόσιο Λατινικών Σπουδών*. 5,6 & 7 Νοεμβρίου 1987. Θεσσαλονίκη: Πανεπιστήμιο.

Πανελλήνιο Συμπόσιο Λατινικών Σπουδών (1984). *Λογοτεχνία και πολιτική στα χρόνια του Αυγούστου*. Γιάννενα, 5-6 Νοεμβρίου 1982. Γιάννενα: [χ.ε.].

Πανελλήνιο Συμπόσιο Λατινικών Σπουδών (1994). *Η γυναίκα στη λατινική γραμματεία: Δ΄ Πανελλήνιο Συμπόσιο Λατινικών Σπουδών*. Ρέθυμνο, 2-4 Νοεμβρίου 1990. Ρέθυμνο: Πανεπιστήμιο Κρήτης.

Πανελλήνιο Συμπόσιο Λατινικών Σπουδών (1996). *Η μίμηση στη λατινική λογοτεχνία: Πρακτικά Ε΄ Πανελληνίου Συμποσίου Λατινικών Σπουδών.* Αθήνα, 5-7 Νοεμβρίου 1993. Αθήνα: Πανεπιστήμιο.

Πανελλήνιο Συμπόσιο Λατινικών Σπουδών (2003). *Μεταφραστική θεωρία και πράξη στη λατινική γραμματεία: Πρακτικά Ζ΄ Πανελληνίου Συμποσίου Λατινικών Σπουδών.* Θεσσαλονίκη, 16-19 Οκτωβρίου 2002. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.

Παπαγγελής, Θ. (1994). *Η ποιητική των Ρωμαίων «νεωτέρων».* Αθήνα: ΜΙΕΤ.

Παπαγγελής, Θ. (2005). *Η Ρώμη και ο κόσμος της.* Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών - Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη.

Παπαγγελής, Θ.Δ. (2008). *Από τη βουκολική ευτοπία στην πολιτική ουτοπία. Μία Μελέτη των Εκλογών του Βιργιλίου.* Αθήνα: ΜΙΕΤ.

Πετρόχειλος, Ν. (1984). *Ρωμαίοι και ελληνισμός: Μια διαλεκτική σχέση.* Αθήνα: Παπαζήσης.

Πετρόχειλος, Ν. (1993). Μαρτυρίες για το ρόλο του συναισθήματος στην Ρωμαϊκή πολιτική πράξη. *Φιλολογος*, (45), 203-217.

Πετρόχειλος, Ν. (1993). Τα λατινικά γράμματα κι η πρόσφατη πολεμική εναντίον τους. *Φιλολογος*, (32), 88-119.

Πριόβολου, Στ. (2014). *Οι ελληνορωμαϊκές ρίζες της Ευρώπης μέσα από τον στοχασμό Ευρωπαίων μελετητών.* Αθήνα: Πεδίο.

Ράιος Δ. (2001). *Η μέλισσα και ο λυκάνθρωπος.* Ιωάννινα: Παπαδήμας.

Ταϊφάκος, Ι. (1996). *Σύγκριση πολιτειών στο De RePublica του Κικέρωνα.* Αθήνα: Παπαδήμας.

Τσάτσος, Κ. (1996). *Οι μεγάλοι ρήτορες και η ιστορία τους, Κικέρων: Τέσσερις Λόγοι Κατά Κατιλίνα, Οι Λόγοι για τον Μάρκελλο και τον Λιγάριο.* Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της Εστίας.

Φοξ, Ρ. Λ. (2006). *Ο κλασικός κόσμος.* Αθήνα: Ωκεανίδα.

Χριστίδης, Α. Φ. et al (επ.)(2004). *Οι κλασικές γλώσσες: Η διαχείριση ενός πολιτισμικού κεφαλαίου.* Αθήνα & Θεσσαλονίκη: ΥΠΕΠΘ & Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

Alexander, M.C. (1990). *Trials in the late Roman Republic, 149 BC to 50 BC.* Toronto: University of Toronto Press.

Ando, C. (2009). *The Matter of Gods, Religion and the Roman Empire.* Berkeley - Los Angeles University of California Press.

Andreau, J. (2010). *L'économie du monde romain,* Paris.

- Altheim, F.** (1938). *A History of Roman Religion*, translated by H. Mattingly. Metwen.
- Athanassaki, L. Martin, R. P.** (2009). *Apolline politics and poetics* 1&2. Athens.
- Balsdon, J. P. V. D.** (Ed.). (1969). *Roman civilization*. Penguin Books.
- Bayet, J.** (1976). *La religion romaine. Histoire politique et psychologique*. Paris: Payot.
- Beard, M., North, J. and Price, S.** (2004), *Religions of Rome*, 2 vols., Cambridge: CUP.
- Butler, S.** (2005). *The hand of Cicero*. Routledge.
- Cary M.J. and Haarhoff, T.J.** (1968). *Life and Thought in the Greek and Roman World*. London.
- Clark, A.** (2007). *Divine Qualities, Cult and Community in Republican Rome*, Oxford: Oxford University Press.
- Dominik, W., & Hall, J.** (Eds.). (2010). *A companion to Roman rhetoric* (Vol. 74). John Wiley & So.
- Dudley, D. R.** (1975). *Roman society*. Penguin.
- Dyck, A.R.** (Ed.) (2008). *Cicero: Catilinarians*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Farrell, J.** (2001). *Latin Language and Latin Culture: From Ancient to Modern Times*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Flower, H.I.** (Ed.) (2004). *The Cambridge Companion to the Roman Republic*. Cambridge and New York.
- Frangoulidis, S. A.** (1992). Charite's Literary Models: Vergil's Dido and Homer's Odysseus. *Studies in Latin Literature and Roman History*, 6, 435-450.
- Frangoulidis, S. A.** (1994). Palaestrio as Playwright: Plautus Miles Gloriosus 209-212. *Studies in Latin Literature and Roman History*, 7, 72-86.
- Goodman, M.** (1997). *The Roman World, 44 BC-AD 180*. London-New York: Routledge.
- Green, E. S.** (1993). *Culture and National Identity in Republican Rome*. London: Duckworth.
- Grenier, A.** (1969). *Le génie romain dans la religion, la pensée et l'art*. Paris.
- Griffin, J.** (1985). *Latin Poets and Roman Life*. London: Duckworth.
- Henrichs, A.** (1995). Graecia capta: Roman views of Greek culture. *Harvard Studies in Classical Philology*, 97, 243-261.
- Hope V. M., & Marshal, E.** (2000). *Death and Disease in the Ancient City*. London and New York: Routledge.
- Janton, P.** (1973). *Latin as an international auxiliary language*. Princeton =CJ 18: 41.

- Liebeschuetz, J. H. W. G. (1979)**, *Continuity and Change in Roman Religion*. Oxford University Press Academic Monograph Reprints.
- Lipka, M.** (2001). Language in Vergil's Eclogues. Walter De Gruyter.
- Lipka, M.** (2002). Notes on fagus in Vergil's eclogues. *Philologus-Zeitschrift für antike Literatur und ihre Rezeption*, 146(1), 133-138.
- Lipka, M.** (2009). *Roman Gods: A Conceptual Approach*. Religions of the Graeco-Roman World, 167. Leiden/Boston: Brill.
- Long, A.A., & Sedley, D.N.** (Eds.) (1989). *The Hellenistic Philosophers: Volume 2, Greek and Latin Texts with Notes and Bibliography*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Malkiel, Y.** (1978). The Classification of Romance Languages. *Romance Philology*, 31: 467-500.
- Martindale, C.** (1990). *Ovid renewed: Ovidian Influences on Literature and Art from the Middle Ages to the Twentieth Century*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Millar, F.** (2002). *Roman Republic in Political Thought*. Hanover and London.
- Momigliano, A.** (1988). *Saggi di storia della religione romana, Studi e lezioni 1983-1986*, επιμ. Riccardo Di Donato, Morcelliana. Brescia.
- Nikolopoulos, A.** (2004). *Ovidius Polytropos. Metanarrative in Ovid's Metamorphoses*. (Spudasmata 98.). Hildesheim, Zurich and New York: Georg Olms Verlag.
- Okrent, A.** (2009). *In the Land of Invented Languages*. Spiegel & Grau.
- Orlin, E.** (1997). *Temples, Religion and Politics in the Roman Republic*, Leiden-New York-Koln: E.J. Brill.
- Panayotakis, C.** (2004). Satiric Voices. *The Classical Review (New Series)*, 54 (01), 106-107.
- Papaioannou, S.** (1998). Charite's rape, Psyche on the rock and the parallel function of marriage in Apuleius' Metamorphoses. *Mnemosyne*, 51(3), 302-324.
- Papaioannou, S.** (2005). *Epic Succession and Dissension: Ovid, Metamorphoses 13.623-14.582, and the Reinvention of the Aeneid* (Vol. 73). Walter de Gruyter.
- Panayotakis, S. and Paschalis, M. (eds)** (2013). *The Construction of the Real and the Ideal in the Ancient Novel*, Groningen: Barkhuis Publishing & Groningen University Library.
- Paschalis, M.** (1997). *Virgil's Aeneid. Semantic Relations and Proper Names*, Oxford: Clarendon Press.
- Paschalis, M., Panayotakis, S., & Schmeling, G. L.** (Eds.). (2009). *Readers and writers in the ancient novel* (Vol. 12). Barkhuis.
- Posner, R.** (1996). *The Romance Languages*. Cambridge.

- Rawson, B. and Weaver, P. (1999).** *The Roman Family in Italy. Status, Sentiment, Space*, Oxford.
- Rives, J. B. (2007).** *Religion in the Roman Empire*. Blackwell: Oxford.
- Rose, H.J.,** *Religion in Greece and Rome*. New York 1959.
- Rosenstein, N., & Morstein-Marx, R. (Eds.) (2006).** *A Companion to the Roman Republic*. Blackwell.
- Scheid, J. (1998),** *La religion des Romains*. Paris.
- Scheid, J. (1985),** *Religion et pieté à Rome*. Paris.
- Treggiari, S. (1991).** *Roman Marriage. Iusti Coniuges from the Time of Cicero to the time of Ulpian*. Oxford: Oxford University Place.
- Vaiopoulos, V. (2008).** From militia patriae to militia amoris: love labour and post obitum remuneration (Tib. 1.3). *Vichiana*, 10(1), 1000-1019.
- Vaiopoulos, V. (2013).** History and Religion at the Service of Politics in Augustan Rome: A General Approach. *Humanities Christianity and Culture*, (42), 141-163.
- Wilkinson, L. P. (1975).** *The Roman Experience*. New York-London: Elek.
- Williams, G. (1968).** *Tradition and Originality in Roman Poetry*, Oxford.
- Zimmerman, M., Hunink, V., McCreight, T. D., van Mal-Maeder, D., Panayotakis, S., Schmidt, V., & Wesseling, B. (1998).** Aspects of Apuleius' Golden Ass. *Volume II. Cupid and Psyche*. Groningen.

Κείμενα Λατίνων συγγραφέων, σχολιασμένες εκδόσεις, μεταφράσεις (ενδεικτικά).

- Austin, R.G. (2001),** *Βεργιλίου Αινειάδος Βιβλίο I*. Σχόλια, Μετάφραση-Επιμέλεια Λ. Τρομάρας, Θεσσαλονίκη: University Studio Press.
- Austin, R.G. (2002),** *Βεργιλίου Αινειάδος Βιβλίο II*. Σχόλια, Μετάφραση-Επιμέλεια Λ. Τρομάρας, Θεσσαλονίκη: University Studio Press.
- Austin, R.G. (2000),** *Βεργιλίου Αινειάδος Βιβλίο IV*. Σχόλια, Μετάφραση-Επιμέλεια Λ. Τρομάρας, Θεσσαλονίκη: University Studio Press.
- Austin, R.G. (2005),** *Βεργιλίου Αινειάδος Βιβλίο VI*. Σχόλια, Μετάφραση-Επιμέλεια Λ. Τρομάρας, Θεσσαλονίκη: University Studio Press.
- Williams, R.D. (2003).** *Βεργιλίου Αινειάδος Βιβλίο III*. Μετάφραση-Επιμέλεια Λ. Τρομάρας, Θεσσαλονίκη: University Studio Press.
- Williams, R.D. (2006).** *Βεργιλίου Αινειάδος Βιβλίο V*. Επιμέλεια Λ. Τρομάρας, Μετ. Μ. Καίσαρ. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.

- Βουτσίνου-Κικίλια, Μ.** (2001). *Fortunatus: Βενάντιος Ονώριος Κλημεντιανός Φορτουνάτος: Ποιήματα αφιερωμένα στη Ραδεγούνδη και την Αγνή: Συμβολή στη μεσαιωνική λατινική φιλολογία*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Βουτσίνου-Κικίλια, Μ.** (1992). *Sequentiae, Victimae Paschali, Veni Sancte Spiritus, Lauda Sion, Stabat mater, Dies irae, Συμβολή στη Μεσαιωνική Λογοτεχνία*. Αθήνα: Ίων.
- Γιατρομανωλάκης, Γ.** (1999). *Οβίδιος. Ερωτικά αντιφάρμακα*. Αθήνα: Εκδόσεις Άγρα.
- Γρόλλιος, Κ.** (1986-2003). *Οράτιος. Οι Ωδές*. 4 τόμ. Αθήνα: Εστία.
- Δαλεζίου, Α.** (1955). *Αυγουστίνος. Η Πολιτεία του Θεού (De Civitate Dei)*. Αθήνα: Γραφείον Καλού Τύπου.
- Μέγας, Α.Χ.** (1991). *Σαλλουστίου, Η συνωμοσία του Κατιλίνα - Sallustii, De Catilinae coniuratione*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.
- Μπενέτος, Δ.Γ.** (2010). *Gregorius Turonensis, Η ιστορία των Φράγκων*. Αθήνα: Typis.
- Παναγιωτάκης, Κ.** (1996). *Τερεντίου, Οι αδελφοί*. Αθήνα: Στιγμή.
- Παπαγγελής, Θ.** (2000). *Οβιδίου Η Ερωτική Τέχνη (Μετάφραση) και ένα δοκίμιο για Λατίνους εραστές*. Αθήνα: Καστινώτης.
- Παπαγγελής, Θ.** (2009). *Σώματα που άλλαξαν τη θωριά τους. Διαδρομές στις Μεταμορφώσεις του Οβιδίου*. Αθήνα: Gutenberg.
- Παπαϊωάννου, Σ.** (2009). *Titii Macci Plauti, Ο Καυχησιάρης Στρατιώτης (Miles Gloriosus), Εισαγωγή, Μετάφραση, Σχόλια*. Αθήνα: Σμίλη.
- Πετρόχειλος, Ν.** (2002). *Λατίνοι Ιστορικοί, Σαλλούστιος: Ο πόλεμος με τον Κατιλίνα, Ο πόλεμος με τον Ιουγούρθα, Ιστορίες*. Εισαγωγή, μετάφραση, σχόλια. Αθήνα: ΜΙΕΤ.
- Πετρόχειλος, Ν.** (2012-2013). *Τάκιτος. Χρονικά - Ιστορίες - Περί της χώρας των Γερμανών*. Τόμ. Α' - Δ'. Αθήνα: ΜΙΕΤ.
- Πριόβολου, Σ.** (1994). *Carmina Burana veris et amoris*. Αθήνα: Παπαδήμας
- Τρομάρας, Λ.** (2001). *Κάτουλλος. Ο νεωτερικός ποιητής της Ρώμης. Εισαγωγή, κείμενο, μετάφραση, σχόλια*, Θεσσαλονίκη: University Studio Press.
- Τρομάρας, Λ.** (1996). *Τερέντιου. Ο Ευνούχος*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.
- Φυντίκογλου, Β. Α.** (2007). *Βιργιλίου Βουγονία. Το επύλλιο του Αρισταίου στα Γεωργικά*. Αθήνα: Στιγμή.
- Φυντίκογλου, Β. Α.** (2013). *Μάρκος Τούλλιος Κικέρων. Υπέρ του Μάρκου Καίλιου*. Εισαγωγή, κείμενο, μετάφραση, σχόλια. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.

Λατινική (και Αρχαία Ελληνική) Γραμματεία

[Abacci Books](#) Συνδυάζει το Project Gutenberg και Amazon. Ανάμεσα στα πολλά free e-books περιέχει και αρχαίους έλληνες συγγραφείς. Περιέχει κυρίως αγγλική λογοτεχνία. Μετάφραση στα αγγλικά.

[Alex: A Catalogue of Electronic Texts on the Internet](#) Περιέχει διάφορα e-books της αμερικάνικης και αγγλικής λογοτεχνίας καθώς και αρχαίους έλληνες και λατίνους συγγραφείς. Μετάφραση στα αγγλικά.

[An analytic bibliography of on-line neo-latin titles](#) Βιβλιογραφία λατινικών κειμένων που έχουν γραφεί από την περίοδο της αναγέννησης και εξής. Τα κείμενα παρατίθενται full text. Dana F. Sutton, The University of California, Irvine.

[Biblioteca dei Classici Italiani](#) Περιέχει λατίνους συγγραφείς της Αναγέννησης και Διαφωτισμού. Γλώσσα ιταλικά. Giuseppe Bonghi.

[Bibliothèque Philosophique](#) Μια ψηφιακή βιβλιοθήκη, η οποία περιέχει αρχαίους έλληνες και λατίνους συγγραφείς σε γαλλική μετάφραση. Academie de Nice.

[Corpus Scriptorum Latinorum](#) Μια ψηφιακή βιβλιοθήκη που προέκυψε από τη συνεργασία διαφόρων πανεπιστημιακών. Περιέχει λατινικά κείμενα σε πρωτότυπο και μετάφραση. Παρατίθεται και σχετική βιβλιογραφία. David Camden.

[Diotima](#) Βιβλιογραφική αναζήτηση για θέματα που αφορούν τη γυναίκα και το φύλο στον αρχαίο ελληνικό και ρωμαϊκό κόσμο. Τα αποτελέσματα της αναζήτησης δίνουν και κείμενα ανοιχτής πρόσβασης. Allen R. Scaife, University of Kentucky & Susan Bofanes, Association Colleges of the South Classica

[Harvard Classics](#) Ψηφιακή μορφή του έργου του Charles W. Eliot LLD (ed.) *The Harvard Classics The Shelf of Fiction*, New York: P.F. Collier & Son, 1909–1917. 70 τόμοι που καλύπτουν λογοτεχνία, φιλοσοφία, θρησκεία και πολιτισμό μέχρι τον 20^ο αι. Οι κλασικοί έλληνες και λατίνοι συγγραφείς είναι σε αγγλική μετάφραση.

<http://www.forumromanun.org> Εδώ, επίσης, μπορεί κάποιος να βρει τους κυριότερους Λατίνους ποιητές και πεζογράφους, απλώς εδώ υπάρχουν και οι μεταφράσεις των κειμένων, ενώ ο κατάλογος των συγγραφέων είναι πιο πλήρης. Επίσης υπάρχει και μία ρωμαϊκή ιστορία.

<http://www.latinlibrary.com> Εδώ μπορεί κάποιος να βρει τους κυριότερους Λατίνους ποιητές και πεζογράφους.

[Latin and Greek Authors on the Web](#) Η ιστοσελίδα παρέχει χρήσιμους υπερσυνδέσμους για το φιλόλογο και ερευνητή και online κείμενα λατίνων και αρχαίων ελλήνων συγγραφέων. Herman Lauvrys, Βέλγιο.

[Latin Library \(The\)](#). Περιέχει λατίνους συγγραφείς σε πρωτότυπο. Δίνονται επίσης ενδιαφέροντες συνδέσεις με άλλες κλασσικού ενδιαφέροντος ιστοσελίδες. William Carey.

[Latin Wikipedia](#) Καλύπτει ένα ευρύ φάσμα της ανθρώπινης γνώσης, με ιδιαίτερη έμφαση στη σύγχρονη τεχνολογία και ορολογία.

[Latinitatis](#) Κύκλοι λατινιστών φιλολόγων.

[LATO - Library of Ancient Texts Online](#) Κατάλογος με online κείμενα αρχαίων ελλήνων και λατίνων συγγραφέων σε πρωτότυπο και μετάφραση. Δίδονται επίσης, εργαλεία μετάφρασης και λεξικό. Peter Gainsford, New Zeland University of Wellington.

[LIVIUS - Articles on Ancient History](#) Άρθρα και βιβλιογραφία για την αρχαία ιστορία και κείμενα αρχαίων ελλήνων και λατίνων συγγραφέων. Jona Lendering.

[Oxford Text Archive](#) Πρόκειται για ηλεκτρονική βάση που περιέχει αρχαίους και λατίνους συγγραφείς (μετάφραση αγγλική). University of Oxford σε συνεργασία με The Joint Information Systems Committee και The Arts & Humanities Research Board.

[Perseus Project](#), Μια πολύ πλούσια βάση με κείμενα αρχαίων ελλήνων και λατίνων συγγραφέων. Τα κείμενα παρατίθενται σε μετάφραση και σε πρωτότυπο. Υπάρχουν επίσης, βοηθήματα για το φιλόλογο/ερευνητή όπως εγκυκλοπαίδειες, εργαλεία μετάφρασης και λεξικά π.χ. Liddell-Scott-Jones Lexicon of Classical Greek. Προέκυψε από τη συνεργασία διαφόρων πανεπιστημιακών ιδρυμάτων και εκπαιδευτικών οργανισμών.

[Philoctetes](#), Μια ηλεκτρονική βάση που περιέχει αρχαία ελληνικά και λατινικά κείμενα σε πρωτότυπο και αγγλική και γαλλική μετάφραση. M. Daniel Lancereau et M. Samuel Bereau.

[Project Gutenberg](#) Περιέχει αρχαίους Έλληνες και λατίνους συγγραφείς. Μετάφραση στα αγγλικά.

[Rassegna degli Strumenti Informatici per lo Studio dell'Antichita Classica](#) Μια ηλεκτρονική βάση, η οποία περιέχει σημαντική βιβλιογραφία και βοηθήματα για τον φιλόλογο/ερευνητή της αρχαίας ιστορίας. Τα κείμενα των αρχαίων ελλήνων και λατίνων συγγραφέων είναι μεταφρασμένα στην αγγλική ή γαλλική. Universita della Calabria.

[Roman Law Library \(The\)](#) Περιέχει κείμενα λατίνων ρητόρων και άλλα νομικά λατινικά κείμενα. Alexandr Koptev & Yves Lassard.

Ψηφιακά Παιχνίδια

[Scrabble Fraus \(Scrabble\)](#). Προσβάσιμο στο <http://www.wordplays.com/scrabble-cheat>.

[The Latin Game \(Scrabble\)](#). Προσβάσιμο στο <http://thepixiepit.co.uk/scrabble/latin.htm>.

